

บทที่ 4

การศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชน

การศึกษาในบทนี้เกี่ยวข้องกับการสำรวจ และสืบค้นข้อมูลสภาพทั่วไปของพื้นที่ หมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ ชุมชนด้านကျေးရွာ และบริบทโดยรอบ เพื่อศึกษาศักยภาพ ด้านความเข้มแข็ง ความน่าอยู่ และการท่องเที่ยวของชุมชน ร่วมกับการศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการพัฒนาองค์ประกอบทางกายภาพ ตามแผนงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ ชุมชนด้านကျေးရွာโดยแบ่งการศึกษา ดังนี้

1. สภาพทั่วไปของชุมชน
2. สภาพความเข้มแข็งและความน่าอยู่
3. สภาพการท่องเที่ยว
4. ศักยภาพความเข้มแข็ง ความน่าอยู่ และการท่องเที่ยวของชุมชน
5. องค์ประกอบทางกายภาพในโครงการหมู่บ้านโอทอปต้นแบบ ชุมชนด้านကျေးရွာ
6. ปัญหาการพัฒนาองค์ประกอบทางกายภาพ ตามแผนงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้าน

โอทอปต้นแบบ ชุมชนด้านကျေးရွာ

4.1 สภาพทั่วไปของชุมชน

การศึกษาข้อมูลสภาพทั่วไปของชุมชน เป็นการศึกษาในบริบทของพื้นที่ดำเนินการ หมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ และพื้นที่สัมพันธ์โดยรอบ เนื่องจาก พื้นที่ขอบเขตดำเนินการของหมู่บ้าน โอทอป ต้นแบบ มิได้เป็นชุมชนที่แยกตัวออกมาชัดเจน แต่เป็นส่วนหนึ่งของพื้นที่ชุมชนในเขตเทศบาล ตำบลด้านကျေးရွာ ที่ต่อเนื่องกับชุมชนอื่น ดังนั้น เนื้อหาหลักในหัวข้อนี้ ผู้วิจัยได้สืบค้น และอ้างอิงข้อมูลจากจาก “แผนพัฒนาสามปี” (สำนักงานเทศบาลตำบลด้านကျေးရွာ, 2548) และ “แผนพัฒนา 5 ปี” (เทศบาลตำบลด้านကျေးရွာ, 2545) และข้อมูลจากแหล่งอื่น ๆ ร่วมกับข้อค้นพบจากการสำรวจภาคสนาม โดยรายละเอียดการศึกษาสภาพทั่วไปของชุมชนมีดังนี้

4.1.1 ลักษณะทางกายภาพของที่ตั้ง

1. ตำแหน่งที่ตั้ง หมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ ชุมชนด้านเกวียน เป็นโครงการที่มีขอบเขตดำเนินการในพื้นที่หมู่ 1 2 3 7 และ 8 ตำบลด้านเกวียน อำเภอโซคชัย จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว ส่วนใหญ่อยู่ภายในเขตเทศบาล ตำบลด้านเกวียน แหล่งทำเลที่ตั้งของโครงการอยู่ห่างจากตัวเมืองนครราชสีมา 17 กิโลเมตร ห่างจากที่ว่าการอำเภอโซคชัย 13 กิโลเมตร อาณาบริเวณส่วนใหญ่เป็นชุมชนที่แวดล้อมด้วยที่ราบเกษตรกรรม และบริเวณทางทิศตะวันออกของชุมชนมีแม่น้ำมูลไหลผ่าน

ภาพที่ 4.1

ตำแหน่งที่ตั้งของตำบลด้านเกวียน

ที่มา: ไทยตำบลอทคคอม, 2006.

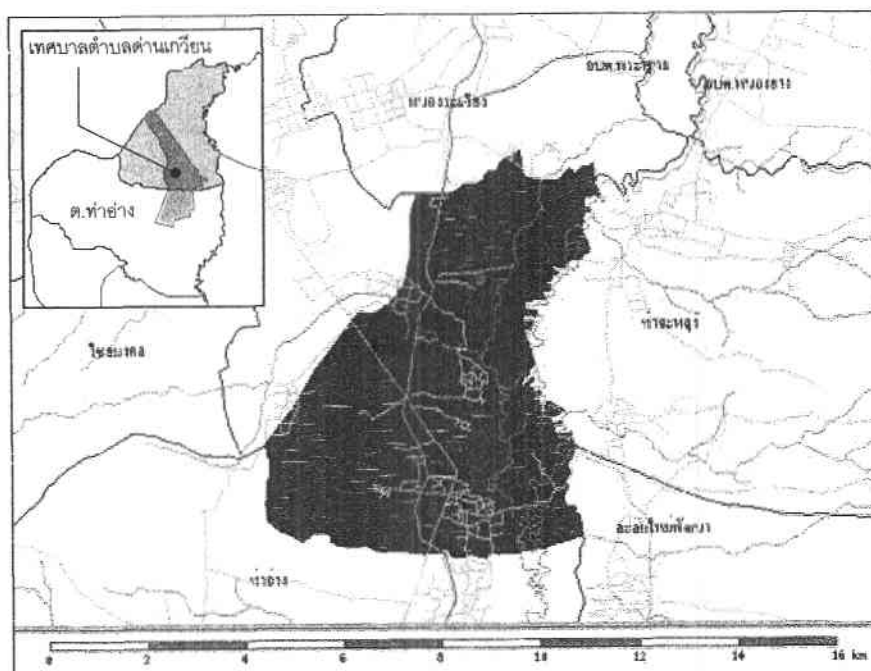
2. ลักษณะภูมิประเทศ โดยส่วนใหญ่เป็นที่ราบสูง สูงจากระดับน้ำทะเลปานกลาง 175-200 เมตร

3. สภาพภูมิอากาศ ช่วงฤดูการมี 3 ฤดู คือ ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือนพฤษภาคม - ตุลาคม ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน - มกราคม และฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ - พฤษภาคม โดยมีอุณหภูมิสูงสุด 40 องศาเซลเซียส อุณหภูมิต่ำสุด 12.6 องศาเซลเซียส อุณหภูมิเฉลี่ย 27.1 องศาเซลเซียส และปริมาณน้ำฝนสูงสุด 221.5 มิลลิเมตร ในช่วงเดือนพฤษภาคม - กันยายน

4. อาณาเขต ตำบลด้านကျီယံแบ่งพื้นที่การปกครองออกเป็น 10 หมู่บ้าน โดยบางหมู่บ้านอยู่ในเขตพื้นที่ขององค์การบริหารส่วนตำบล (อบต.) และบางหมู่บ้านอยู่ในเขตพื้นที่ของเทศบาลตำบล (ทต.) สำหรับพื้นที่หมู่ 1 2 3 7 และ 8 ซึ่งเป็นพื้นที่เป้าหมายดำเนินการพัฒนาและจัดตั้งหมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ มีทำเลที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาล (ดังภาพที่ 4.3)

ภาพที่ 4.2

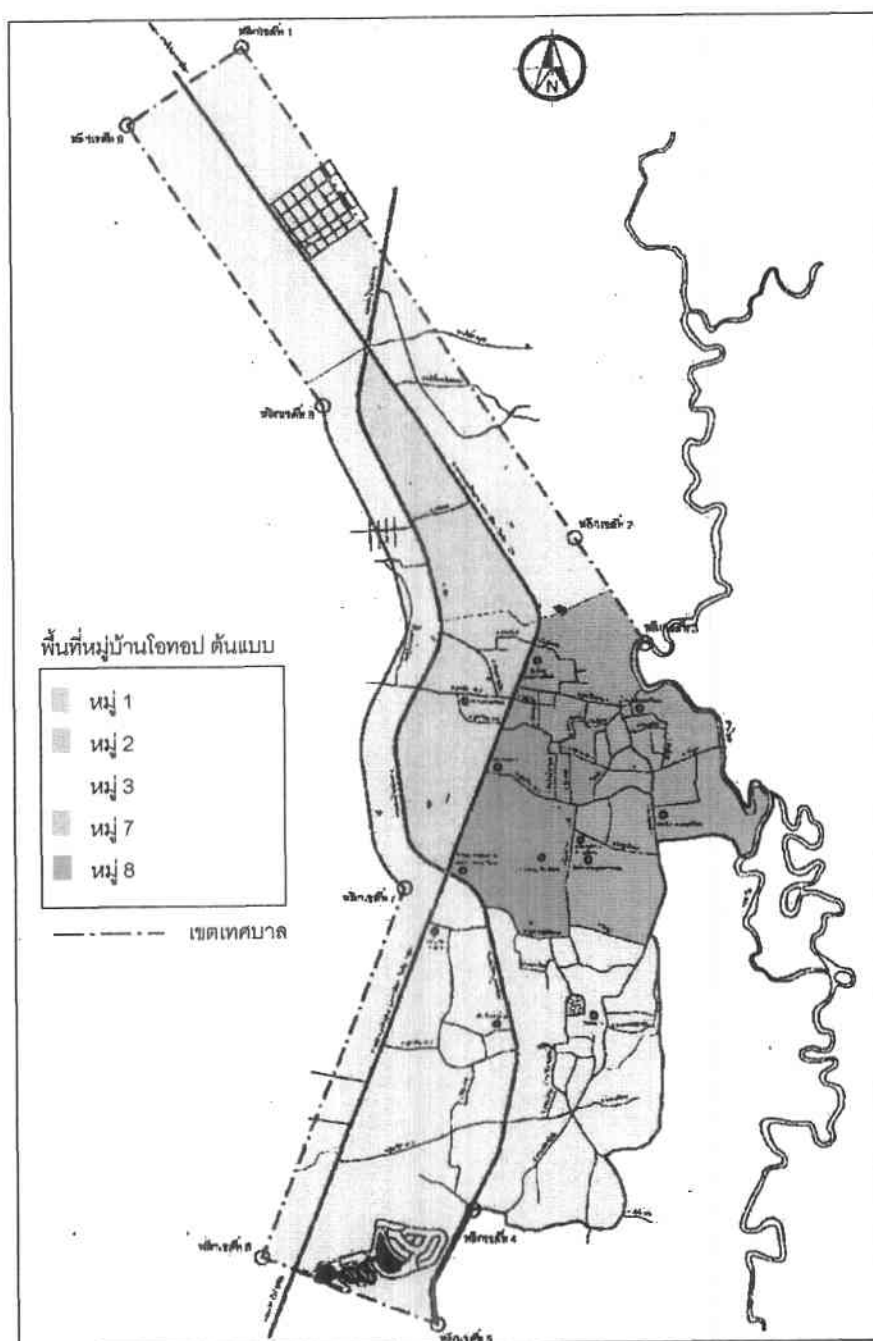
อาณาเขตตำบลด้านကျီယံ และเทศบาลตำบลด้านကျီယံ

ที่มา: สำนักงานจังหวัดนครราชสีมา, 2549.

ภาพที่ 4.3

อาณาเขตของเทศบาลตำบลด่านเกวียน และพื้นที่ดำเนินการหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ

ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลด่านเกวียน, 2548.

5. ประชากร ข้อมูลประชากรในเขตเทศบาล ตำบลด้านเกวียน ณ เดือนเมษายน พ.ศ. 2548 มีประชากรทั้งสิ้น 8,504 คน แยกเป็นประชากรที่อยู่ในพื้นที่ดำเนินการหมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ 4,642 คน ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 54.6 ของประชากรในเขตเทศบาล ตำบลด้านเกวียน โดย จำแนกตามพื้นที่ของแต่ละหมู่ ได้ดังนี้

ตารางที่ 4.1

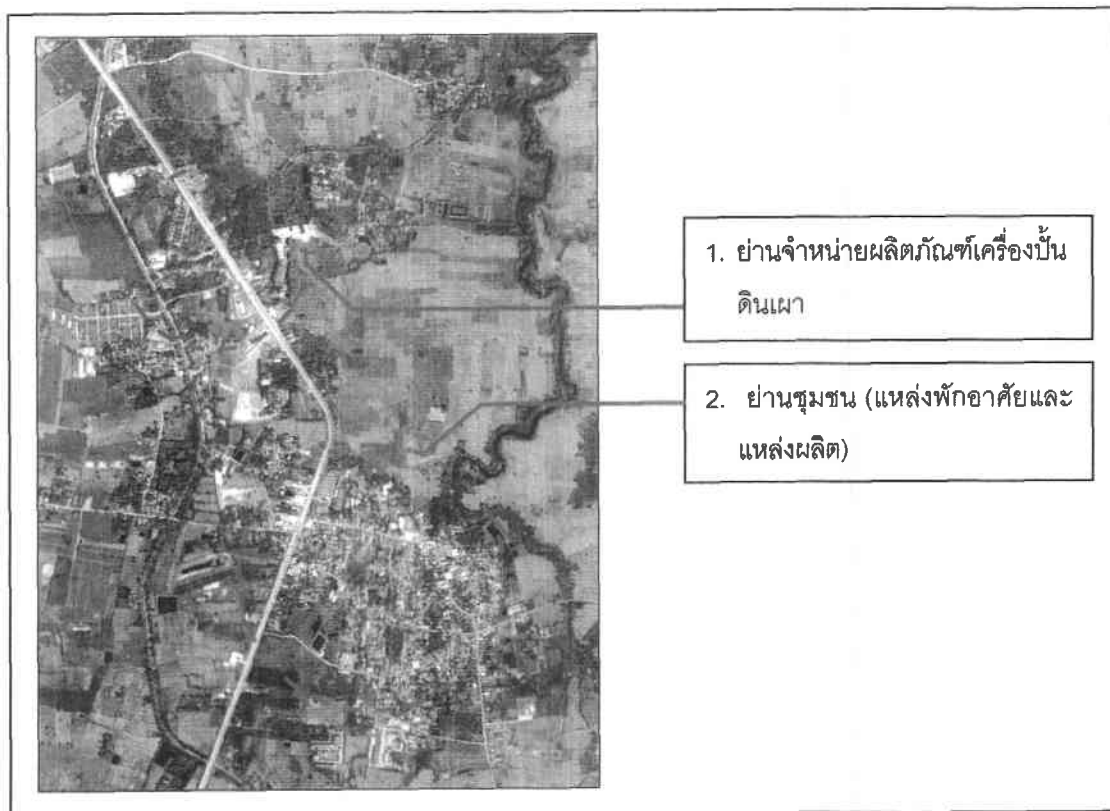
จำนวนประชากรในชุมชนที่เกี่ยวข้องกับพื้นที่หมู่บ้านโอทอปต้นแบบ

หมู่ที่	ตำบล	ชื่อชุมชน	ครัวเรือน	จำนวนประชากร		
				ชาย	หญิง	รวม
1	ด้านเกวียน	ชุมชนด้านเกวียน ชุมชนด้านกลาง และชุมชนวิมมูล	348	700	735	1435
2	ด้านเกวียน	ชุมชนโพธิ์ทอง และชุมชนอิฐมอญ	301	490	556	1,046
3	ด้านเกวียน	ชุมชนเครื่องปั้นดินเผาตำบลด้านเกวียน และชุมชนหนองกระโดน	318	374	370	744
7	ด้านเกวียน	ชุมชนด้านชัย	181	376	367	743
8	ด้านเกวียน	ชุมชนบ้านใหม่หนองขาม	178	341	333	647
รวม			1,326	2,281	2,361	4,642

ที่มา: สำนักงานเทศบาลตำบลด้านเกวียน, 2548.

6. การใช้ที่ดิน ด้านเกวียนเป็นชุมชนแบบชนบทผสมผสานกับชุมชนเมือง มีพื้นที่โดยรอบแวดล้อมด้วยที่ราบเกษตรกรรม มีการทำนาข้าว และปลูกมันสำปะหลัง แต่มีทางหลวงแผ่นดินขนาด 4-8 ช่องทางจราจร ทำให้มีการเดินทางสะดวก อยู่ห่างจากเขตอุตสาหกรรมสุรนารี และตัวเมืองนครราชสีมาเพียง 9 และ 17 กิโลเมตร ตามลำดับ ดังนั้นชุมชนจึงมีลักษณะทางกายภาพเป็นพื้นที่ส่วนต่อกับเขตชานเมืองของจังหวัดนครราชสีมา ในการวิเคราะห์การใช้ที่ดินแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ตามลักษณะของพื้นที่ คือ ย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาและย่านชุมชน (ดังภาพที่ 4.4)

ภาพที่ 4.4
บริเวณที่ตั้งของย่าน

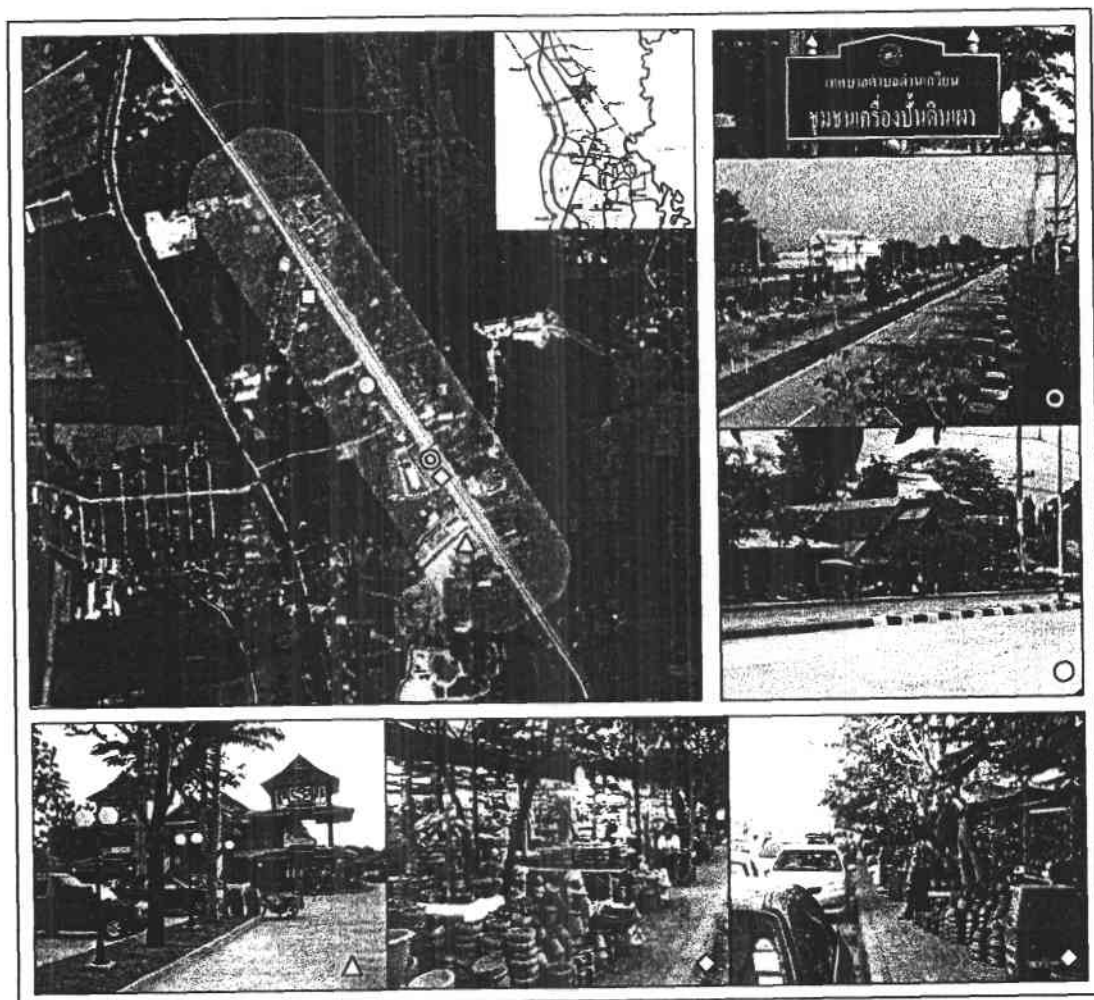
ที่มา: Digital Globe, 2006.

1) ย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา บริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งของชุมชน หมู่ 3 ประกอบด้วยสิ่งปลูกสร้างริมสองฟากทางหลวงหมายเลข 224 ซึ่งกว้างขนาด 8 ช่องทางจราจร โดยมีลักษณะของสิ่งปลูกสร้างและกิจกรรมการจำหน่ายสินค้าเครื่องปั้นดินเผาเป็นหลัก (ดังภาพที่ 4.5 และ 4.6)

2) ย่านชุมชน บริเวณดังกล่าวเป็นที่ตั้งของชุมชน หมู่ 1 2 7 และ 8 ซึ่งอยู่ห่างจากจุดแรกลงมาทางใต้ประมาณ 1 กิโลเมตร โดยพื้นที่ของย่านทั้งสองถูกคั่นด้วยที่โล่งบริเวณมุมโค้งของถนนทางหลวง สิ่งปลูกสร้างของชุมชนส่วนใหญ่เกาะกลุ่มอยู่ฟากขวาของทางหลวง ไปจรดกับพื้นที่ริมแม่น้ำมูลทางทิศตะวันออก (ดังภาพที่ 4.7)

ภาพที่ 4.5

สภาพบริเวณย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา

หมายเหตุ: ภาพทางอากาศโดย Digital Globe, 2005. และภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่

5 กันยายน พ.ศ. 2548.

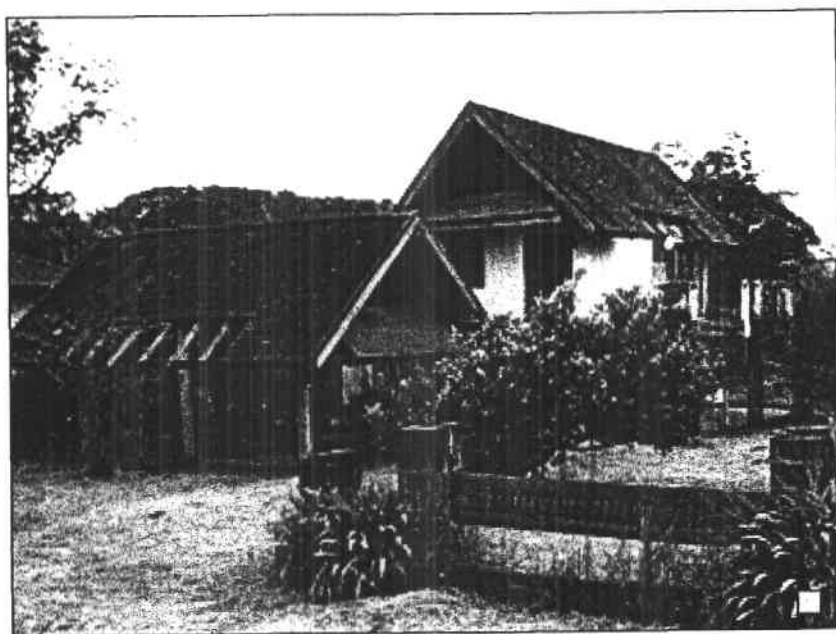
จากภาพที่ 4.5 แสดงลักษณะการเกาะกลุ่มของสิ่งปลูกสร้างเป็นแถบแคบ ๆ ไปตามแนวสองฟากถนนเป็นระยะทางประมาณ 1 กิโลเมตร โดยพื้นที่ด้านหลังยังคงเป็นพื้นที่เกษตรกรรมสำหรับกิจกรรมในย่านดังกล่าว ส่วนใหญ่เกี่ยวกับการจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา และสินค้าที่ระลึก สิ่งปลูกสร้างส่วนใหญ่จึงเป็นร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ทั้งที่ผลิตในชุมชนและนำจากที่อื่นมาขาย แต่สินค้าหลัก คือ ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา นอกจากนี้ มีร้านค้าบางแห่งที่มีเตาเผา และโรงผลิตผลิตภัณฑ์อยู่หลังร้าน ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมกระบวนการทำเครื่องปั้นดินเผาได้

ภายในบริเวณร้านได้ สิ่งปลูกสร้างบริเวณศูนย์กลางของย่านนี้ เกิดจากการพัฒนาโดยเอกชน เพื่อเป็นแหล่งจำหน่าย ซึ่งมีหลายรูปแบบ เช่น ร้านค้าที่เป็นคูหาแบ่งพื้นที่ให้เช่าขนาดเล็กติดริมทางเท้า อาคารพาณิชย์ แหล่งจำหน่ายที่มีลักษณะเป็นบ้านเรือน ภายในมีลาน มีสวนที่ร่มรื่น พร้อมกลุ่มอาคารจัดแสดง (gallery) ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น ซึ่งเป็นการตกแต่งพื้นที่ไปในตัว หรือลักษณะของร้านค้าในพื้นที่รวมที่มีลานจอดรถ และมีร้านค้าโอบรอบ (plaza) ซึ่งภายในบริเวณมีสิ่งอำนวยความสะดวกหลายอย่าง เช่น ร้านมินิมาร์ท ห้องน้ำ ร้านอาหาร ศูนย์ประชุมสัมมนา จัดเลี้ยง ตู้เบิกถอนเงินอัตโนมัติ (ATM) ไปรษณีย์เอกชน เป็นต้น

พื้นที่สวนทิศตะวันตกของย่านดังกล่าว เป็นถนนเลียบคลองชลประทาน มีโรงงานเครื่องปั้นดินเผา และบ้านเรือนตั้งอยู่ประปราย พื้นที่ทิศเหนือของย่านมีพิพิธภัณฑ์เกวียน (ภายในร้านดินคำ) ศูนย์ข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยว (ปัจจุบันยุติกิจการ และถูกทิ้งร้าง) หมู่บ้านจัดสรร โรงเรียนอนุบาล

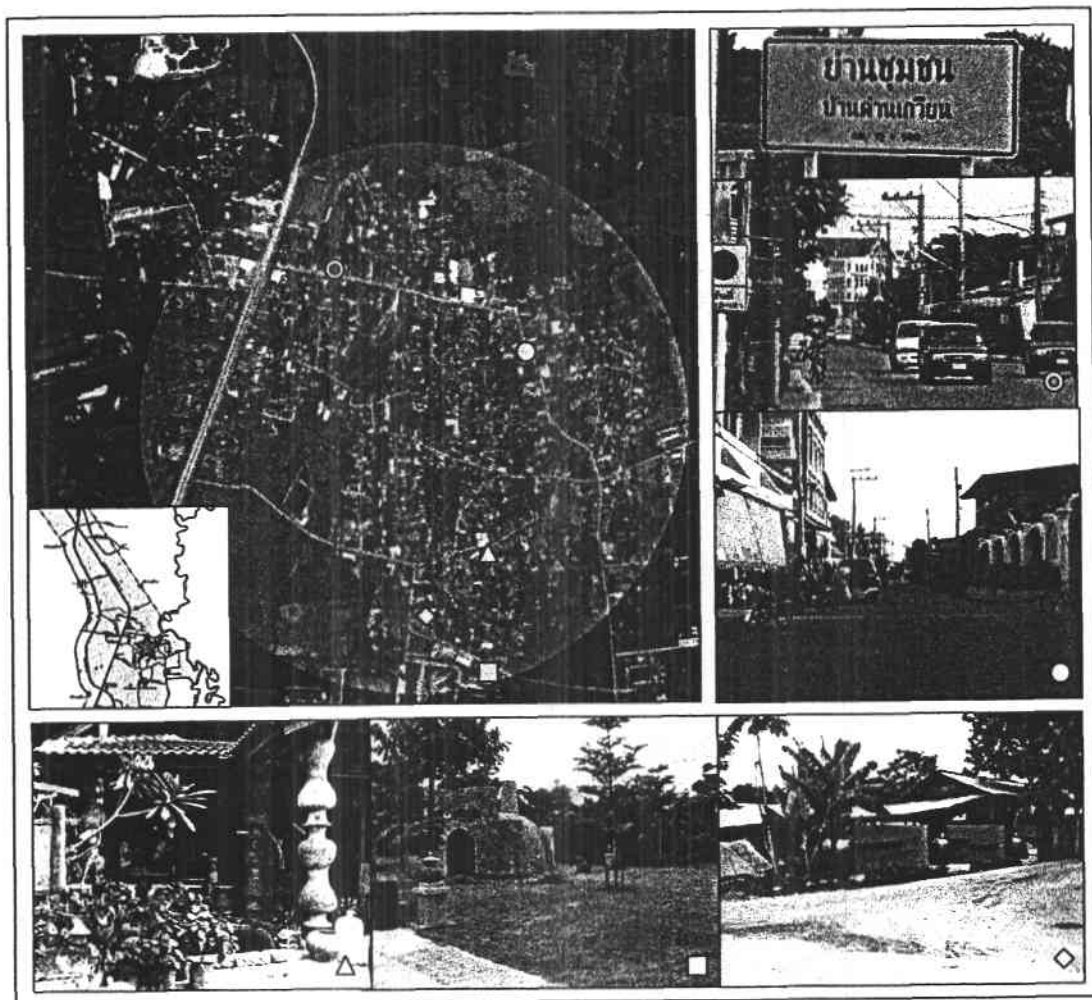
ภาพที่ 4.6

สภาพศูนย์ข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยว ซึ่งถูกทิ้งร้าง

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 5 กันยายน พ.ศ. 2548.

ภาพที่ 4.7
สภาพบริเวณย่านชุมชน

หมายเหตุ: ภาพทางอากาศโดย Digital Globe, 2005. และภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่

5 กันยายน พ.ศ. 2548.

จากภาพที่ 4.7 แสดงให้เห็นลักษณะการกระจุกตัวของสิ่งปลูกสร้างในชุมชนมีลักษณะของบ้านเรือนที่อยู่อาศัยเป็นส่วนใหญ่ นอกจากนี้ ยังเป็นแหล่งพาณิชยกรรม ศูนย์ราชการต่าง ๆ เช่น โรงเรียน สำนักงานเทศบาล สำนักงานส่งเสริมอุตสาหกรรม ภาคที่ 6 เป็นต้น สำหรับบ้านเรือนที่อยู่อาศัยหลายหลังมีเตาเผาที่ผลิตเครื่องปั้นดินเผาในครัวเรือน และบางแห่งมีผลิตภัณฑ์วางจำหน่าย ณ แหล่งผลิต บางแห่งขายส่งโดยมีผู้มารับซื้อถึงที่ แหล่งจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาในย่านนี้มีลักษณะเป็นกึ่งบ้านเรือนกึ่งร้านค้า พื้นที่บริเวณย่านนี้เป็นแหล่งที่พบเตาเผามากกว่าบริเวณอื่น ๆ โดยเฉพาะในส่วนพื้นที่หมู่ 7 ที่สามารถพบเห็นวิถีชีวิตการผลิตเครื่องปั้นดินเผาได้ทั่วไป สำหรับสิ่ง

ปลูกสร้างโดยทั่วไปมีลักษณะของบ้านเรือนแบบชนบทที่ไม่นิยมมีรั้ว ส่วนใหญ่จะมีลานหน้าบ้านหรือรอบ ๆ บ้านต่อเนื่องกับบ้านที่อยู่ใกล้กัน ส่วนตึกแถว และอาคารพาณิชย์พบเห็นได้ไม่มาก ความแตกต่างของย่านทั้งสองวัดได้จากจำนวนครัวเรือนและประชากรที่อยู่ในย่านดังกล่าว โดยย่านจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผาเป็นพื้นที่หมู่ 3 มีครัวเรือน 318 ครัวเรือน มีประชากรจำนวนเพียง 744 คน เทียบกับย่านชุมชนที่มีครัวเรือน 1,008 ครัวเรือน และมีประชากรถึง 3,871 คน

จากแนวคิดเรื่องย่าน (district) สามารถสรุปองค์ประกอบของแต่ละพื้นที่ได้ คือ ย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เป็นแหล่งพาณิชย์กรรมที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวเนื่องจากมีสิ่งอำนวยความสะดวก มีกิจการเพื่อจำหน่ายสินค้ากับบุคคลภายนอกมากกว่าทำธุรกิจกับคนในชุมชน ย่านดังกล่าวมีประชาชนอยู่อาศัยน้อยกว่าย่านชุมชน แต่มีความพลุกพล่านมากกว่า เพราะเป็นเส้นทางสัญจรระหว่างจังหวัด สิ่งปลูกสร้างขยายตัวไปตามแนวดถนนและขยายตัวเข้าไปทางลึก เช่น บริเวณที่เป็นพลาซ่า (plaza) ส่วนบริเวณย่านชุมชนเป็นย่านที่ผสมผสานกิจกรรมหลายอย่าง แต่ส่วนใหญ่เกี่ยวข้องกับคนในชุมชนเอง โดยมากเป็นที่อยู่อาศัย ประกอบด้วย แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา แหล่งพาณิชย์กรรมสำหรับคนในชุมชน และสถานที่ราชการ รูปแบบสิ่งปลูกสร้างที่พบคือบ้านเรือนแบบชนบทที่มีลานหน้าบ้านหรือรอบ ๆ บ้านใช้ประโยชน์เป็นทั้งร้านค้า และที่พักอาศัย ย่านทั้งสองมีลักษณะแยกออกจากกัน เนื่องจาก ระหว่างเส้นทางที่เชื่อมย่านทั้งสองเป็นทุ่งโล่ง ไม่มีสิ่งปลูกสร้าง อีกทั้ง มีแนวดถนนที่โค้งทำให้นักท่องเที่ยวที่เดินทางมาจากทิศเหนือขาดการรับรู้ต่อเนื่อง ทำให้ไม่ทราบว่ามีย่านที่เกี่ยวข้องกัน และไม่เดินทางต่อเพื่อเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนซึ่งปัญหานี้มีผู้ศึกษาและมีข้อสรุปลักษณะเดียวกับผู้วิจัย โดยอธิบายว่า "ชุมชนมีนักท่องเที่ยวเดินทางมาจริง แต่เข้ามาไม่ถึงด้านใน นักท่องเที่ยวจะไปหยุดอยู่ตรงที่เป็นลานจำหน่ายสินค้า บริเวณสองข้างทางของถนนราชสีมา-โชคชัย (ก่อนถึงหมู่บ้าน) ซึ่งผู้ที่ได้รับประโยชน์ คือ ผู้ขายหรือพ่อค้าคนกลาง ผู้ผลิตที่อยู่ภายในหมู่บ้านจะไม่ได้รับประโยชน์จากการท่องเที่ยวของนักท่องเที่ยว" (ดวงฤทัย บัวพึง, 2547, น. 217)

4.1.2 สภาพสังคมวัฒนธรรม

1. ด้านสังคม สังคมโดยภาพรวมเป็นสังคมค่อนข้างจะเป็นชนบท ประชาชนยังพึ่งพาอาศัยและเกื้อกูลกันพอสมควร ประชาชนยังมีส่วนร่วมประกอบกิจกรรมในด้านขนบธรรมเนียม ประเพณี และศาสนา
2. ด้านการศึกษา ระบบการศึกษาในพื้นที่มีตั้งแต่ระดับอนุบาลจนถึงระดับมัธยมศึกษา โดยมีจำนวนสถานศึกษาระดับอนุบาล จำนวน 4 แห่ง ระดับประถมศึกษา จำนวน 2 แห่ง และระดับ

มัธยมศึกษา จำนวน 1 แห่ง

3. ด้านศาสนา ประชาชนส่วนใหญ่นับถือศาสนาพุทธ โดยมีวัด จำนวน 2 แห่ง และมี ศาลเจ้า จำนวน 1 แห่ง

4. ด้านสาธารณสุข มีสถานอนามัยประจำตำบล จำนวน 2 แห่ง และมีคลินิกเอกชน จำนวน 4 แห่ง

5. ด้านวัฒนธรรม ด้านเกวียนมีวัฒนธรรมประเพณีคล้ายกับชุมชนอื่นทั่วประเทศ เช่น ประเพณีลอยกระทง ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีกวนข้าวทิพย์ในงานวันออกพรรษา เป็นต้น ส่วนวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนในอดีตที่ค่อย ๆ เลือนหาย ได้แก่ พิธีกรรมไหว้ครูก่อน การปั้นเครื่องปั้นดินเผา พิธีเซ่นไหว้แม่น้ำและเจ้าที่ภูมิฐาน ซึ่งเป็นพิธีกรรมในการตั้งระหัดผ่นน้ำ ที่ เลือนหายไปพร้อม ๆ กับการยุติการประดิษฐ์ระหัดผ่นน้ำ (ประสิทธิ์ ไชยชมพู, 2548)

4.1.3 สภาพเศรษฐกิจชุมชน

1. อาชีพและโครงสร้างทางเศรษฐกิจ ประชาชนในเขตเทศบาล ตำบลด้านเกวียน ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพแบ่งได้เป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม กลุ่มที่ประกอบ อาชีพอุตสาหกรรม และกลุ่มที่ประกอบอาชีพการพาณิชย์กรรม ซึ่งจำแนกได้ดังนี้

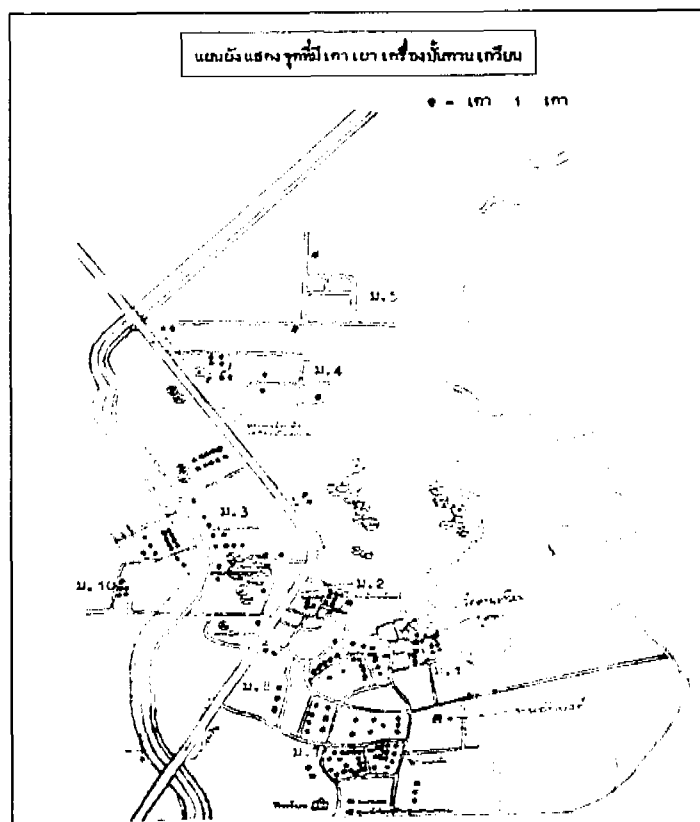
1) การเกษตรกรรม ผู้ประกอบอาชีพเกษตรกรรมส่วนใหญ่เป็นประชาชนในเขต ตำบลท่าอ่าง ที่อาศัยอยู่ในพื้นที่รับผิดชอบของเทศบาลตำบลด้านเกวียน โดยมีผลผลิต คือ ข้าว และมันสำปะหลัง

2) การอุตสาหกรรม ส่วนใหญ่เป็นประชาชนในเขตตำบลด้านเกวียนที่อยู่ใน พื้นที่รับผิดชอบของเทศบาล ประมาณร้อยละ 80 ประกอบอาชีพอยู่ในภาคอุตสาหกรรม เครื่องปั้นดินเผา การศึกษาพบว่า ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา ชุมชนด้านเกวียน มีมูลค่าการส่งออก โดยประมาณกว่า 1,000 ล้านบาทต่อปี (กรมพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2548 อ้างถึงใน ดวงหทัย บัวเพ็ง, 2547, น. 2) สำหรับแหล่งผลิต พบว่า มีจำนวนโรงงานผลิตเครื่องปั้นดินเผาใน เขตเทศบาล จำนวน 73 ราย แต่หากศึกษาโดยภาพรวมทั้งตำบล พบว่า มีผู้ผลิต จำนวน 98 ราย มี เตาเผารวม 155 เตา โดยบางรายมีเตามากถึง 10 เตา (กรมการพัฒนาชุมชน, 2546, น. 28) (ดัง ภาพที่ 4.8)

ส่วนอุตสาหกรรมอื่น ๆ รองลงมาจากอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผา ได้แก่ อุตสาหกรรม
มันสำปะหลัง จำนวน 6 แห่ง โรงงานตัดเย็บเสื้อผ้าจำนวน 1 แห่ง และโรงงานพลาสติก จำนวน 1 แห่ง

ภาพที่ 4.8

แผนที่แสดงจำนวนแหล่งเตาเผาในชุมชนด้านเกวียน

ที่มา: กรมการพัฒนาชุมชน, 2546.

3) การพาณิชย์กรรม ส่วนใหญ่เป็นการค้าขายเกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผา ลำดับกิจการ
ที่มีมากที่สุด 5 ลำดับแรกในเขตเทศบาล (ข้อมูลสำรวจ ณ เมษายน พ.ศ. 2548) ดังนี้

(1) ร้านจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา	271	ร้าน
(2) ร้านขายของชำ	65	ร้าน
(3) ร้านขายอาหาร	56	ร้าน
(4) ร้านตัดผม	25	ร้าน
(5) ร้านซ่อมรถจักรยานยนต์	20	ร้าน

2. ด้านรายได้ จากการศึกษาข้อมูล “แผนที่ความยากจนด้านรายได้ในเขตเมือง จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. 2545” (สำนักงานสถิติแห่งชาติ, 2548) พบว่า ประชาชนในเขตตำบลด่านเกวียน มีรายได้เฉลี่ยอยู่ที่ 5,162 บาท/คน/เดือน สูงที่สุด เมื่อเทียบกับรายได้เฉลี่ยของตำบลอื่น ๆ ในอำเภอโชคชัย ที่มีการสำรวจ¹ และจากการศึกษาข้อมูลรายได้ของเทศบาลตำบลด่านเกวียนในปี พ.ศ. 2545 พบว่า เทศบาลมีรายได้ 20.52 ล้านบาท คิดเป็นลำดับที่ 268 และมีขนาดประชากรเป็นลำดับที่ 347 จากเทศบาล จำนวน 1,093 แห่งทั่วประเทศที่มีการสำรวจ (กระทรวงสาธารณสุข, 2549) นอกจากนี้ ข้อมูลรายปีด้านการคลังท้องถิ่นของเทศบาล แสดงรายรับที่เพิ่มมากขึ้น โดยในปี พ.ศ. 2546 และ 2547 มีรายรับประมาณ 32.49 ล้านบาท และ 41.69 ล้านบาท ตามลำดับ สรุปได้ว่า เทศบาลตำบลด่านเกวียนมีการคลังท้องถิ่นดีกว่าชุมชนอื่น ๆ ในเขตเทศบาลหลายแห่งทั่วประเทศ

3. ผลผลิตภัณฑ์ที่สำคัญของชุมชน เดิมคนในชุมชนทำการเกษตรเป็นอาชีพหลัก และทำเครื่องปั้นดินเผาเป็นอาชีพเสริม ต่อมาเมื่อผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาได้รับการส่งเสริม และเป็นที่ต้องการมากขึ้น จึงได้ปรับปรุงการผลิต เป็นอุตสาหกรรมทั้งขนาดกลางและขนาดย่อม มีผลิตภัณฑ์ที่หลากหลาย ซึ่ง ดวงหทัย บัวเพ็ง (2547, น. 267) ได้ศึกษาจำแนกไว้สรุปได้ดังนี้

1) ประเภทเครื่องใช้ ได้แก่ เครื่องใช้ในครัวเรือน เช่น โถง อ่าง ไห ครก แจกัน ที่เขียนหรือ ม้วน เป็นต้น และเครื่องใช้ในการเกษตร เช่น กระถางปลูกต้นไม้ กระเช้าแขวน อ่างเลี้ยงปลา อ่างปลูกบัว กระบะปลูกต้นไม้ เป็นต้น

2) เครื่องประดับตกแต่งร่างกายทำจากดินเผา เช่น สร้อย กำไลข้อมือ ต่างหู เข็มขัด เป็นต้น

3) ประเภทตกแต่งที่ใช้ในงานสถาปัตยกรรม ได้แก่ กระเบื้องปูพื้น และกระเบื้องติดฝาผนัง เช่น ผนังอุโบสถวัดศาลาลอย และผนังอาคารบริเวณรอบศาลหลักเมือง

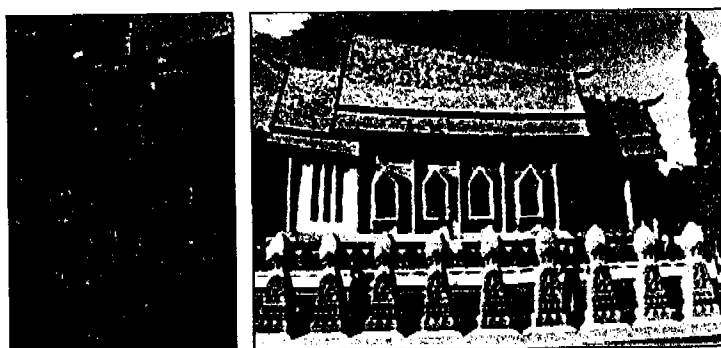
4) ประเภทของที่ระลึก ได้แก่ กระเช้าแขวนต้นไม้รูปนกฮูก และผลิตภัณฑ์รูปลอยตัวชนิดอื่น เช่น นกยูง ปลา สัตว์ต่าง ๆ เป็นต้น ของที่ระลึกขนาดเล็ก เช่น พวงกุญแจ โมบายส์แขวนระเบียงหน้าต่าง และตุ๊กตา เป็นต้น

5) ประเภทเบ็ดเตล็ด เช่น ศาลพระภูมิ บาตรน้ำมนต์ กระถางรูป เป็นต้น

¹ ดูตารางเปรียบเทียบรายได้เฉลี่ยในภาคผนวก ข

ภาพที่ 4.9

การใช้ผลิตภัณฑ์ กระเบื้องด้านเกวียนในงานสถาปัตยกรรม

ที่มา: มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีสุรนารี, 2549.

ภาพที่ 4.10

รูปแบบผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา

ที่มา: นายรอบรู้ดอทคอม, 2549 และโคราชอินโฟ, 2549.

4. ด้านตลาดของผลิตภัณฑ์ ข้อมูลจากศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชน เขตที่ 11 (2546) สรุปได้ว่า ปัจจุบันผลิตภัณฑ์ของด้านเกวียนได้พัฒนาไปสู่ตลาดที่กว้างได้รับความนิยมนทั้งในประเทศและตลาดต่างประเทศ การจำหน่ายในประเทศ ส่วนใหญ่จะซื้อขายผ่านพ่อค้าคนกลางที่เปิดร้านอยู่ที่ตลาดเครื่องปั้นดินเผา ส่วนการส่งออกต่างประเทศ ส่วนใหญ่จะเป็นการจำหน่ายในร้านของโรงงานขนาดใหญ่ ผู้จำหน่ายจะส่งสินค้าไปยังต่างประเทศโดยตรงหรือบางรายจำหน่ายผ่านตัวกลาง ประเทศที่เป็นตลาดของผลิตภัณฑ์ ได้แก่ สหรัฐอเมริกา มาเลเซีย สิงคโปร์ อิสราเอล อังกฤษ และประเทศอื่น ๆ ดังคำบอกเล่าจากผู้ประกอบการที่กล่าวว่า "ผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียนส่งไปจำหน่ายถึงห้างวอลมาร์ต (Wal-Mart) ซึ่งเป็นห้างสรรพสินค้าที่มีชื่อเสียงในประเทศสหรัฐอเมริกา" (สมคิด บ่อยกระโทก, 2549)

4.1.4 โครงสร้างพื้นฐาน

1. การเดินทางขนส่ง ประกอบด้วย การเดินทางโดยรถยนต์ มีทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 224 เชื่อมต่อระหว่างจังหวัดนครราชสีมา อำเภอโชคชัย และจังหวัดบุรีรัมย์ ส่วนการเดินทางด้านอื่น ๆ มิได้เข้าถึงชุมชนโดยตรง แต่มีความสะดวก เช่น การเดินทางโดยรถไฟ ชุมชนอยู่ห่างจากสถานีรถไฟของจังหวัดประมาณ 20 กิโลเมตร ส่วนการเดินทางโดยเครื่องบิน ชุมชนอยู่ห่างจากท่าอากาศยานพาณิชย์ของจังหวัดประมาณ 30 กิโลเมตร
2. สภาพเส้นทางคมนาคมในเขตเทศบาล ประกอบด้วย ถนนคอนกรีต จำนวน 32 สาย ถนนลาดยาง จำนวน 15 สาย และถนนดิน จำนวน 2 สาย
3. การไฟฟ้า ในเขตเทศบาล มีไฟฟ้าใช้ 1,688 ครัวเรือน และยังมีเสาไฟฟ้าส่องสว่าง ตามที่สาธารณะประมาณร้อยละ 20
4. การประปา ในเขตเทศบาลมีน้ำประปาจากการประปาส่วนภูมิภาคอำเภอโชคชัย มีกำลังการผลิต 10,080 ลูกบาศก์เมตรต่อวัน
5. การสื่อสารและโทรคมนาคม มีจุดโทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 17 เครื่อง ที่ทำการไปรษณีย์ จำนวน 1 แห่ง สถานีวิทยุชุมชน จำนวน 2 แห่ง และมีระบบเสียงตามสาย และหอกระจายข่าวในเขตเทศบาลบริการครอบคลุมพื้นที่ได้ร้อยละ 85
6. การนันทนาการ ในเขตเทศบาลมีส่วนสาธารณะจำนวน 1 แห่ง ภายในประกอบด้วย สนามเด็กเล่น สนามบาสเก็ตบอล ศาลาสำหรับพักผ่อน ห้องน้ำสาธารณะ เป็นต้น

4.1.5 ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

1. ด้านทรัพยากร ที่สำคัญต่อชุมชน ได้แก่ ดินบริเวณริมฝั่งลำน้ำมูล ซึ่งมีลักษณะพิเศษเป็นดินเหนียวแดงเนื้อละเอียดมีแร่เหล็กผสมค่อนข้างสูง นำมาทำผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา เมื่อนำไปเผาเตาเผาจะออกเป็นสีโลหะมันวาว ทำให้เครื่องปั้นมีเอกลักษณ์เฉพาะตัวต่างจากที่อื่น ๆ ชุมชนมีแม่น้ำมูล และคลองส่งน้ำชลประทานจากเขื่อนลำพระเพลิงใช้ในการเกษตร
2. ด้านสิ่งแวดล้อม ที่มีผลกระทบกับชุมชน ได้แก่ มลพิษทางอากาศที่เกิดจากเตาเผาเครื่องปั้นดินเผาที่มีอยู่เป็นจำนวนมาก ควันท่อเป็นอันตรายต่อระบบการหายใจ ปัญหาการไม่มีที่ทิ้งขยะมูลฝอยที่เพียงพอ และปัญหาน้ำท่วมร้อยละ 5 ของพื้นที่เขตเทศบาล

4.2 สภาพความเข้มแข็งและความน่าอยู่

การศึกษาสภาพความเข้มแข็งและความน่าอยู่ของชุมชน อาศัยกรอบแนวคิดจากองค์ประกอบหลักของการพัฒนาหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ ประกอบด้วย คน ผลิตภัณฑ์ และสถานที่ ในส่วนนี้เป็นการศึกษาจากการสืบค้นข้อมูลประกอบกับข้อค้นพบจากการสำรวจ โดยแบ่งประเด็นตามลำดับดังนี้

1. สภาพความเข้มแข็งของชุมชน
2. สภาพความน่าอยู่ของชุมชน
3. โครงการที่สนับสนุนความเข้มแข็งและความน่าอยู่

4.2.1 สภาพความเข้มแข็ง

การพัฒนาความเข้มแข็งตามแนวคิดของหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ มีองค์ประกอบที่มุ่งเน้น 2 ด้าน คือ ด้านคน (P-people) และด้านผลิตภัณฑ์ (P-product) รวมทั้งการสนับสนุน และบูรณาการจากองค์กรต่าง ๆ ร่วมกับคนในชุมชนด้วย โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านคน ข้อมูลของศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2546, น. 30) อธิบายว่า ชุมชนด้านเกวียนมีการรวมกลุ่มที่ยังไม่เข้มแข็ง แม้ว่าคนในชุมชนด้านเกวียนจำนวนมากเป็นกลุ่มที่อยู่ในวงจรการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ชาตผู้นำที่เข้มแข็งที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย แม้จะมีความพยายามจากหลายฝ่าย เช่น กรมการพัฒนาชุมชนได้เข้ามาส่งเสริมการรวมกลุ่มสมาชิกชุมชนเครื่องปั้นดินเผา หรือหน่วยงานด้านการท่องเที่ยวได้มาส่งเสริมศูนย์ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมในพื้นที่ แต่ไม่ประสบความสำเร็จ

2. ด้านผลิตภัณฑ์ ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2546, น. 29) ให้ข้อมูลด้านปัญหาของการผลิตงานเครื่องปั้นดินเผาด้านเกวียน สามารถสรุปได้ดังนี้

- 1) วัตถุดิบ มีดินเป็นวัตถุดิบอย่างเหลือเฟือ แต่มีผู้กว้านซื้อดินมา เพื่อขายเป็นวัตถุดิบแก่ผู้ผลิตรายย่อย ขณะเดียวกัน ดินมีคุณภาพลดลงมีเศษวัสดุเจือปน ส่วนด้านราคาฟืน (เชื้อเพลิง) สูงขึ้น ทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น แต่ราคาจำหน่ายมิได้เพิ่มขึ้นมากนัก

- 2) การแข่งขัน เศรษฐกิจสมัยใหม่ที่มีการแข่งขัน ทำให้ชิ้นงานที่เป็นภูมิปัญญาอ่อนคุณค่าลง การใช้แม่พิมพ์แทนการปั้นด้วยมือ แม้ผลิตได้เร็วขึ้น แต่เกินความต้องการ ทำให้มีการตัดราคาแย่งลูกค้ากัน ส่วนช่างปั้นฝีมือดีต้องผลิตงานตามใบสั่ง ทำให้ความมีอิสระในการคิดสร้างสรรค์ลดลง

3) กระบวนการผลิต ที่เข้าเตาเผาแล้วผลิตภัณฑ์แตกเสียหาย แต่มีผู้ผลิตบางราย นำเครื่องปั้นที่ชำรุดมาซ่อมแซม ปะปนกับงานที่ดีส่งลูกค้า ทำให้ผลิตภัณฑ์โดยรวมของชุมชนขาดความน่าเชื่อถือ

4) ด้านแหล่งจำหน่าย ผู้ผลิตบางรายมิได้มีแหล่งจำหน่ายของตัวเอง การศึกษาของ ดวงฤทัย บัวเพ็ง (2547, น. 217) อธิบายว่า ผู้ผลิตบางรายต้องการเป็นผู้จำหน่ายเองมีหน้าร้านบริเวณริมทางหลวง แต่มีปัญหาเรื่องค่าใช้จ่ายสูง (ต้องมีเงินมัดจำ 40,000-50,000 บาท และค่าเช่าอีกเดือนละ 2,000-3,000 บาท) ทำให้บางรายมีปัญหาด้านการเงิน

3. การสนับสนุนองค์กร ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11 (2546, น. 31) ให้ทรงทราบว่า หน่วยงานและองค์กรที่เข้ามาทำงานในชุมชนยังขาดการประสานงานซึ่งกันและกัน เน้นการตลาด การค้า รายได้ การส่งออก เงินตรา ภูมิปัญญาถูกละเลย สรุปได้ว่า ปัญหาดังกล่าวเกิดจากการมีส่วนร่วมระหว่างคนในชุมชนกับองค์กรหรือเครือข่ายที่ประสานงานกันยังไม่ได้พอ

4.2.2 สภาพความน่าอยู่

ความน่าอยู่ของชุมชนตามแนวคิดของหมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ คือ การมุ่งพัฒนาองค์ประกอบด้านสถานที่ (P-place) ทั้งนี้ความน่าอยู่ต้องอาศัยความเข้มแข็งเป็นปัจจัยเสริมกันและกัน ซึ่งกรอบแนวคิดทั้งสองต่างก็ต้องการการมีส่วนร่วมของสมาชิกในชุมชน องค์กรชุมชน และเครือข่ายสนับสนุน มาร่วมกันพัฒนาให้เกิดผลลัพธ์ดังกล่าว ประเด็นในการศึกษา คือ การมีสภาพแวดล้อมพื้นฐานที่ดี และมีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมจิตวิญญาณของชุมชน ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1. ด้านสภาพแวดล้อม ชุมชนมีสภาพแวดล้อมที่ส่งผลต่อความน่าอยู่ดังนี้

1) มลพิษทางอากาศ ชุมชนได้รับผลกระทบมาจากเตาเครื่องปั้นดินเผามีควันไฟก่อให้เกิดมลพิษกับชุมชน ซึ่งปัญหาเกิดจากประสิทธิภาพของเตาเผา และปัญหาการใช้เชื้อเพลิงอื่น ที่ไม่ใช่ไม้ เนื่องจากหายาก เช่น การเอาเศษยางพารา และวัสดุพลาสติกจากโรงงานมาเป็นเชื้อเพลิง ทำให้หลังคาบ้านเรือนประชาชนมีคราบเขม่า ฝุ่นดำเหนียวติดตามชายคาบ้าน และขณะที่เผาจะมีกลิ่นเหม็น ประชาชนและหน่วยงานในท้องถิ่นได้ร่วมกันหาทางแก้ไข เกิดการร่างเทศบัญญัติด้านสาธารณสุข โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน ผู้ประกอบการ ผู้มีส่วนส่วนได้เสีย คณะผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องอื่น ๆ ในชุมชน รวมกว่า 350 คน ร่วมรับฟัง แสดงความคิดเห็น กฎกติกาจนเป็นที่พอใจ แล้วจึงประกาศใช้ ซึ่งสาระส่วนที่เกี่ยวข้องกับกิจการหัตถกรรมดินเผา คือ มีการกำหนดช่วงเวลาเฉพาะที่อนุญาตให้เผาหลัง 16:00 น. และกำหนดห้ามใช้เศษพลาสติกและเศษยางพารามาทำเชื้อเพลิง ซึ่งการฝ่าฝืนมีโทษปรับตามในพระราชบัญญัติการสาธารณสุข พ.ศ.

2535 ประชาชนคอยสวดส่งกันเองเมื่อมีผู้ฝ่าฝืน ซึ่งความสำเร็จดังกล่าว เกิดจากผู้บริหารท้องถิ่น มีวิสัยทัศน์ ประชาชนและผู้ประกอบการมีความกระตือรือร้น และการให้ความสำคัญการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วน (ศุภล ศรีสุขวัฒนา กาญจนู กาญจนธวัช และ นัทฐ์หทัย ไตรรัตน์, 2549)

2) ความสงบและปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ตำบลด่านเกวียนมีสถานีตำรวจให้บริการประชาชนจำนวน 1 แห่ง และมีที่ตั้งของฝ่ายป้องกันและบรรเทาสาธารณภัย (สถานีดับเพลิง) พร้อมบริการประชาชน ส่วนด้านปัญหาการลักขโมย จากการสังเกตการณ์ บ้านเรือนและร้านค้าจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา พบว่า ชุมชนมีการรักษาความปลอดภัยโดยคนในชุมชนช่วยกันดูแลสอดส่อง เนื่องจากบ้านเรือนทั่วไปมีลักษณะเปิดโล่งไม่มีรั้วทึบ ไม่มีจุดลับตา ทำให้มีการมองเห็นจากเพื่อนบ้าน และมีความปลอดภัยของชุมชนได้ดีในระดับหนึ่งโดยผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาต่าง ๆ ไม่จำเป็นต้องเก็บในที่มืดซิด ส่วนใหญ่อยู่ในที่โล่งแจ้ง เพียงใช้ผ้าคลุมไว้ ตอนปิดร้านหรือตอนกลางคืน

3) ด้านความสะอาด ถนนในชุมชนยังไม่สะอาด แม้จะเป็นเป็นคอนกรีต มีฝุ่นดินหนาตามพื้นผิวถนน ทำให้เป็นโคลนเมื่อมีฝนตก ผู้ใช้รถจักรยาน และผู้เดินเท้าประสบความยากลำบาก

4) ความสะอาดจากสาธารณูปโภคพื้นฐาน คร้วเรือนประมาณร้อยละ 30 ยังขาดน้ำประปาที่มีคุณภาพ และต้องใช้น้ำประปาขนบ หรือซื้อน้ำเพื่ออุปโภคบริโภค ถนนสายหลักและสายรองในเขตเทศบาลบางสายขาดท่อระบายน้ำทำให้เกิดปัญหาน้ำท่วมขัง และถนนส่วนใหญ่ไม่มีทางเท้า (สำนักงานเทศบาลตำบลด่านเกวียน, 2545)

5) ความสะดวกในการคมนาคม ผู้อยู่อาศัยในชุมชนได้รับความสะดวกจากทางหลวง ซึ่งเป็นเส้นทางคมนาคมที่สามารถเดินทางเข้าไปในตัวเมืองนครราชสีมาโดยใช้เวลาเพียงประมาณ 15 นาที (พาหนะส่วนตัว) แต่ถนนมีความกว้างหลายช่องทาง มียานพาหนะสัญจรมาก และรถมีความเร็ว จึงเกิดปัญหากับผู้เดินทางข้ามฟากที่ใช้จักรยาน หรือเดินเท้า แม้จะมีสะพานลอยคนข้ามจำนวน 1 แห่งในบริเวณนั้นก็ตาม และยังมีย่านที่ประชาชนส่วนใหญ่อยู่อาศัย และมีโรงเรียนอีก 2 แห่ง ซึ่งยังไม่มีสะพานลอยสำหรับประชาชนในบริเวณนั้น

6) ด้านความเป็นระเบียบของเมือง ตำบลด่านเกวียนไม่มีการวางผังอย่างเป็นระบบ แต่อยู่ในระหว่างการจัดทำผังเมืองรวม

2. ด้านเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ลักษณะทางกายภาพที่ประกอบด้วยสุนทรียภาพ และศิลปะของท้องถิ่น ช่วยสร้างความน่าอยู่ สร้างคุณค่าของท้องถิ่นตนเอง และช่วยให้เกิดความภาคภูมิใจ ตัวอย่างการพัฒนาและการอนุรักษ์ ได้แก่

1) ด้านการพัฒนา ในชุมชนด้านเกวียนมีลักษณะเช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ ที่การพัฒนาทางกายภาพ เป็นไปตามกระแสนิยมสิ่งปลูกสร้างมีรูปแบบสมัยใหม่ที่ขาดเอกลักษณ์และขาดความเอาใจใส่ด้านสุนทรียภาพ แต่สามารถพบเห็นตัวอย่างการพัฒนาอาคารพาณิชย์ในชุมชน ซึ่งให้ความสำคัญกับลักษณะทางสถาปัตยกรรม (ดังภาพที่ 4.11)

ภาพที่ 4.11

การพัฒนาเอกลักษณ์ของสิ่งปลูกสร้าง

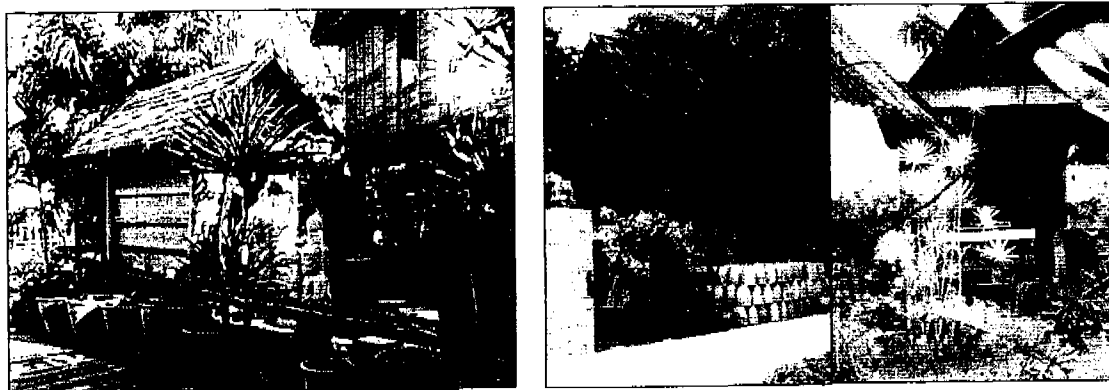
หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

จากภาพที่ 4.11 อาคารทางซ้ายเป็นอาคารพาณิชย์ในพื้นที่ซึ่งมีลักษณะเหมือนกับชุมชนอื่น ๆ ส่วนทางขวา อาคารดังกล่าวแม้จะไม่ได้มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่แสดงถึงการเอาใจใส่ ดังที่มีหน่วยงานที่เข้ามาศึกษาในพื้นที่และแสดงทรรศนะว่า “ตึกแถวหลังนี้เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่นำเอกลักษณ์เรื่องสีและวัสดุเข้ามาประยุกต์ใช้ในอาคารร่วมกับการออกแบบรูปทรง โดยวัสดุที่ดูสะดุดตาจะเห็นเป็นสีแลงที่สถาปนิกนำมาประกอบให้กับอาคารในส่วนบริเวณของระเบียง และด้านข้างของอาคารส่วนหลังคาของอาคารนั้น ถึงแม้จะมีได้ใช้กระเบื้องดินเผา แต่ผู้ออกแบบได้มีการควบคุมโทนสีของวัสดุหลังคาให้ดูคล้ายกับสีของดินเผา สีของตัวอาคารเป็นสีเนื้ออ่อน ๆ ทำให้สภาพโดยรวมของอาคารนั้น มีความผสมผสานกลมกลืนกันได้อย่างแนบสนิท และช่วยบ่งบอกความเรียบง่ายเป็นธรรมชาติของชาวอีสานได้อีกด้วย” (คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และบริษัท เทสโก้ จำกัด, 2545)

2) ด้านการอนุรักษ์ ชุมชนด้านเกวียน มีการอนุรักษ์เรือนไทยพื้นถิ่นที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา เรียกว่า “เรือนไท-โคราช” และเรือนฝาปรีช แม้ว่าในชุมชนจะไม่พบผู้ที่ใช้เรือนแบบดังกล่าวสำหรับอยู่อาศัยในปัจจุบัน แต่ยังคงมีอาคารลักษณะดังกล่าวให้ชม โดยมีเอกชนในท้องถิ่นบางรายเห็นคุณค่าจึงอนุรักษ์อาคารดังกล่าวไว้ภายในพื้นที่แถวเลขที่ จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของตนเอง 2-3 ราย ส่วนระหัดผัมน้ำที่เคยเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้าน ปัจจุบันเหลือของจริงที่ใช้งานได้เพียงคันเดียว

ภาพที่ 4.12

การอนุรักษ์เอกลักษณ์ของสิ่งปลูกสร้าง

ที่มา: โคราชินโฟ, 2005 และภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

4.2.3 โครงการที่สนับสนุนความเข้มแข็งและความน่าอยู่

หมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ ชุมชนด้านเกวียน มีความได้เปรียบในการพัฒนาความเข้มแข็งและความน่าอยู่ เนื่องจากมีเทศบาลที่ช่วยสนับสนุนโครงการด้านต่าง ๆ ดังวิสัยทัศน์ในการพัฒนาว่า “ด้านเกวียน เมืองน่าอยู่ การคมนาคมสะดวก เศรษฐกิจสดใส ส่งเสริมการศึกษา และพัฒนาการท่องเที่ยว” (สำนักงานเทศบาลตำบลด้านเกวียน, 2548, น. 3) ตัวอย่างของโครงการในช่วงปี พ.ศ. 2549 - 2551 หลังจากมีแผนงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ ได้แก่

1. ด้านการพัฒนาด้านเศรษฐกิจและชุมชนเข้มแข็ง เช่น โครงการอบรมอาสาสมัครมัคคุเทศก์เพื่อให้เยาวชนในท้องถิ่นมีอาชีพและรายได้เสริม โครงการอบรมอาชีพเสริมให้กับผู้มีรายได้น้อย โครงการส่งเสริมอาชีพแก่ผู้ด้อยโอกาสผู้พิการและคนชรา โครงการสนับสนุนลานค้าชุมชน โครงการปรับปรุงพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยวและสถานที่จำหน่ายสินค้า และโครงการอบรมกลุ่มผู้ผลิตเพื่อพัฒนาเครื่องปั้นดินเผาให้ได้มาตรฐาน เป็นต้น

2. ด้านการพัฒนาด้านสิ่งแวดล้อมและชุมชนน่าอยู่ เช่น โครงการสร้างจิตสำนึกและในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมแก่ประชาชน โครงการวิจัยและสร้างเตาเผาที่ประหยัดพลังงานไม่เป็นผลกระทบต่อสิ่งแวดล้อม โครงการปลูกต้นไม้ในที่ดินสาธารณะเพื่อให้เกิดความร่มรื่น โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ โครงการประกวดหน้าบ้านน่ามองและชุมชนน่าอยู่ โครงการอนุรักษ์ลุ่มน้ำและพัฒนาแหล่งน้ำสาธารณะให้มีแหล่งน้ำสำรองและพัฒนาสถานที่โดยรอบเป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นต้น (สำนักงานเทศบาลตำบลด้านเกวียน, 2548)

นอกจากการสนับสนุนจากเทศบาล ภายในชุมชนยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 6 ซึ่งหน่วยงานดังกล่าวเป็นศูนย์ระดับภูมิภาค ในพื้นที่จังหวัดนครราชสีมา ชัยภูมิ ลพบุรี และสระบุรี มีหน้าที่ส่งเสริมธุรกิจอุตสาหกรรมชุมชน เพื่อให้ราษฎรในพื้นที่ห่างไกล และผู้ด้อยโอกาสได้มีงานทำ และมีรายได้จากกิจกรรมผลิตสินค้า เพิ่มสมรรถนะความสามารถในการแข่งขันของวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อมและผู้ประกอบการให้เข้มแข็ง ดังนั้น ชุมชนด้านเกวียนจึงมีความได้เปรียบ คือ มีแหล่งช่วยส่งเสริมการพัฒนาความเข้มแข็งของผลิตภัณฑ์โดยตรง

4.3 สภาพการท่องเที่ยว

การพัฒนาหมู่บ้านโอท็อปมีแนวคิดเชื่อมโยงสินค้าโอท็อปเข้ากับการท่องเที่ยว ศิลปะ และวัฒนธรรมของชุมชน ดังนั้น จึงศึกษาองค์ประกอบทางการท่องเที่ยวของชุมชน ดังนี้

1. สถานการณ์ท่องเที่ยวของชุมชน
2. สภาพทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน
3. สภาพการคมนาคมขนส่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว
4. สภาพสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว

4.3.1 สถานการณ์ท่องเที่ยวของชุมชน

1. คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และบริษัท เทสโก้ จำกัด (2545) ได้ประเมินประเภทและความสำคัญของทรัพยากรการท่องเที่ยวไว้ว่า หมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผา ด้านเกวียนเป็นแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม มีศักยภาพความสำคัญปานกลาง มีระดับความวิกฤติปานกลาง และมีระดับความเร่งด่วนในการพัฒนาปานกลาง โดยได้วิเคราะห์สภาพปัญหาข้อจำกัด และแนวโน้มของหมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผา ด้านเกวียนไว้ว่า สภาพปัญหา คือ สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ มีไม่เพียงพอ การรวมตัวกันของคนในชุมชนยังไม่เข้มแข็งจึงไม่เกิดการพัฒนาในด้านการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ข้อจำกัดในการพัฒนา คือ ขาดแคลนวัตถุดิบในการผลิต ไม่มีการถ่ายทอดวิชาการและเทคนิคการผลิตซึ่งกันและกัน และแนวโน้มในอนาคต รูปแบบการผลิตจะพัฒนาเป็นระบบหัตถอุตสาหกรรม โดยมีการนำเอาเครื่องจักรเข้ามาใช้ในการผลิต โดยความสำคัญระดับปานกลาง หมายถึง จัดเป็นแหล่งท่องเที่ยวรองของภูมินาคนั้น นักท่องเที่ยวอาจไปเยี่ยมแหล่งท่องเที่ยวนั้น เป็นแหล่งที่ 2 ในการมาเยือนภูมินาคนั้น แต่อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันหมู่บ้านทำเครื่องปั้นดินเผา ด้านเกวียนได้รับการพัฒนาให้เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อป ต้นแบบ ทำให้ชุมชนมีการพัฒนาสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ เพิ่มขึ้นจากสถานการณ์เดิมที่รายงานดังกล่าวได้ทำการศึกษาไว้

2. สถิติท่องเที่ยวของชุมชน พบว่า

1) ด้านความประทับใจต่อแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาโดยคณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และบริษัท เทสโก้ จำกัด (2545) ได้เก็บข้อมูลทางสถิติจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวไทย จำนวน 507 ชุด เรื่องความคิดเห็นด้านความประทับใจต่อแหล่งท่องเที่ยว จำนวน 8 แห่ง ในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า แหล่งเครื่องบินดินเผาด่านเกวียนนักท่องเที่ยวมีความประทับใจเป็นลำดับที่ 6 (ดังตารางที่ 4.2)

ตารางที่ 4.2

ความประทับใจต่อแหล่งท่องเที่ยว ใน จังหวัดนครราชสีมา

สถานที่ท่องเที่ยว	ร้อยละ	ลำดับที่
อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย	67.9	1
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	30.86	2
อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี	17.28	3
ลำตะคอง	6.17	4
สวนสัตว์นครราชสีมา	5.56	5
แหล่งเครื่องบินดินเผาด่านเกวียน	4.94	6
ลำพระเพลิง	1.23	7
ปราสาทหินพนมวัน	0.62	8

ที่มา: คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร และบริษัท เทสโก้ จำกัด, 2545.

2) ด้านจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนแหล่งท่องเที่ยว ศึกษาโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (2549) ข้อมูลดังกล่าวแสดงสัดส่วนของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผู้เยี่ยมชมเยือนท่องเที่ยว 12 อันดับแรกของจังหวัดนครราชสีมา ปี พ.ศ. 2547 จากมีจำนวนผู้เยี่ยมชมเยือนในจังหวัดรวมทั้งสิ้น 3,922,081 คน (ดังตารางที่ 4.3)

ตารางที่ 4.3
ผู้เยี่ยมเยือนสถานที่ท่องเที่ยวในจังหวัดนครราชสีมา

สัดส่วนของสถานที่ท่องเที่ยวที่มีผู้เยี่ยมเยือน 12 อันดับแรก ระหว่างเดือนมกราคม-ธันวาคม ปี 2547		
สถานที่ท่องเที่ยว	ร้อยละ	ลำดับที่
อุทยานแห่งชาติเขาใหญ่	94.07	1
อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี	60.00	2
อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย	40.49	3
ห้างสรรพสินค้า	19.51	4
เขื่อนลำนะคง	13.56	5
ไทรงาม	10.73	6
กลางดง	10.17	7
ด่านเกวียน	6.83	8
วัดศาลาลอย	2.44	9
สวนสัตว์จังหวัดนครราชสีมา	1.95	10
วัดบ้านไร่	1.46	11
ถ้ำค้างคาว	0.85	12

ที่มา: การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549.

จากตารางที่ 4.3 สรุปได้ว่า ด่านเกวียนเป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่มีสัดส่วนผู้เยี่ยมเยือนท่องเที่ยวเป็นอันดับ 8 ของจังหวัดนครราชสีมา คิดเป็นร้อยละ 6.83 ของจำนวนผู้เยี่ยมเยือนรวมในจังหวัดซึ่งมีทั้งสิ้น 3,922,081 คน ดังนั้น ด่านเกวียน จึงมีจำนวนผู้เยี่ยมเยือนโดยประมาณการสัดส่วนเท่ากับ 267,879 คนต่อปี

3. หน่วยงานและโครงการที่สนับสนุนการท่องเที่ยว ชุมชนได้รับการสนับสนุนด้านการท่องเที่ยวจากหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกชุมชนหลายหน่วยงาน การสนับสนุนเหล่านี้เป็นปัจจัยช่วยทำให้เกิดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง โดยส่วนใหญ่แล้วเทศบาลจะเป็นหน่วยงานหลักที่ประสานงานงบประมาณ และผู้ร่วมดำเนินงานจากหน่วยงานอื่น ๆ เช่น องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว ตัวอย่างโครงการด้านการท่องเที่ยวในช่วงปี พ.ศ. 2549 - 2551 ของเทศบาลตำบลด่านเกวียน หลังจากมีโครงการหมู่บ้านโอ

ทอป ดันแบบแล้ว ได้แก่ โครงการจัดงานประกวด และจัดเทศกาลเครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียนที่เริ่มจัดเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2549 โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์และขยายพื้นที่หมู่บ้านท่องเที่ยวโอทอป ดันแบบ โครงการปรับปรุงและพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ เพื่อให้บริการข้อมูลด้านสารสนเทศ และ ข้อมูลเกี่ยวกับหมู่บ้านท่องเที่ยวโอทอป ดันแบบ (สำนักงานเทศบาลตำบลด่านเกวียน, 2549)

โครงการต่าง ๆ เหล่านี้ แสดงให้เห็นว่า หน่วยงานในชุมชนได้ให้ความสำคัญกับการท่องเที่ยว มีแนวทางการพัฒนาที่กำหนดไว้ชัดเจนและต่อเนื่อง ช่วยให้การพัฒนาการท่องเที่ยวไม่ขาดตอน และช่วยเสริมให้โครงการหมู่บ้านโอทอป ดันแบบ มีประสิทธิภาพมากขึ้น

4.3.2 สภาพทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชน

การศึกษาในหัวข้อนี้ คือ การสำรวจ แหล่งดึงดูดการท่องเที่ยว (attraction) รูปแบบต่าง ๆ ในชุมชนทั้งบริเวณหมู่บ้านโอทอปและบริเวณใกล้เคียง (ในตำบลด่านเกวียน) เพื่อทราบถึงลักษณะ แหล่งที่ตั้ง และสภาพที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้แบ่งลักษณะของแหล่งท่องเที่ยวในชุมชนออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ แหล่งท่องเที่ยวหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา แหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตเกษตรกรรม และแหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอื่น ๆ ทรัพยากรท่องเที่ยวของชุมชนทั้ง 3 กลุ่มนี้ ล้วน จัดอยู่ในแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม โดยมีรายละเอียดการสำรวจดังนี้

1. แหล่งท่องเที่ยวหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา เป็นทรัพยากรการท่องเที่ยวที่สำคัญที่สุดของชุมชนด่านเกวียน เนื่องจากเกี่ยวข้องกับเศรษฐกิจของประชาชนส่วนใหญ่ ได้แก่ แหล่งจำหน่าย แหล่งผลิต และแหล่งสนับสนุนการท่องเที่ยวเครื่องปั้นดินเผา

1) แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ท้องถิ่น มีร้านจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผารวม 271 แห่ง (สำนักงานเทศบาลตำบลด่านเกวียน, 2548) ร้านค้าเหล่านี้มีทั่วพื้นที่หมู่บ้านโอทอป (หมู่ 1 2 3 7 และ 8) แต่ส่วนใหญ่กระจุกตัวตามบริเวณริมทางหลวง (พื้นที่หมู่ 3)

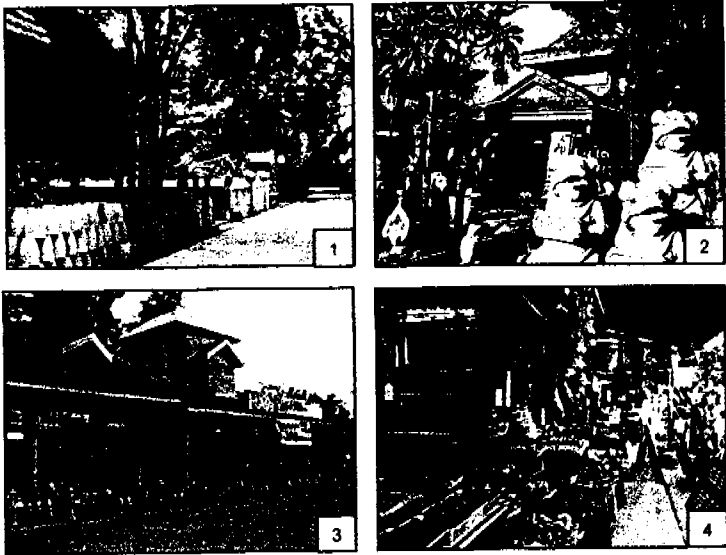
2) แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผา (แหล่งเตาเผา) ปัจจุบันมีผู้ผลิตเครื่องปั้นดินเผาจำนวน 98 ราย โดยมีเตาเผาที่สามารถผลิตเครื่องปั้นดินเผารวม 155 เตา (ศูนย์ช่วยเหลือทางวิชาการพัฒนาชุมชนเขตที่ 11, 2546) ในจำนวนนี้เป็นโรงงานดินเผาอยู่ในเขตเทศบาลตำบลด่านเกวียน จำนวน 73 ราย (สำนักงานเทศบาลตำบลด่านเกวียน, 2549) โดยกระจายตัวหนาแน่นในบริเวณพื้นที่หมู่ 7 หลายแห่งมีหน้าร้านจำหน่ายผลิตภัณฑ์โดยตรงที่แหล่งผลิต แต่บางแห่งผลิตเพื่อเน้นการส่งออกหรือจำหน่ายตามคำสั่งซื้อ (order) นอกจากนี้ แผนงานการจัดตั้งหมู่บ้านโอทอป ดันแบบ ได้กำหนดให้มีครัวเรือนสาธิตในโครงการ 5 ครัวเรือน ครัวเรือนเหล่านี้ เป็นทั้งผู้ผลิต

และจำหน่ายเครื่องปั้นดินเผา มีกิจกรรม คือ นักท่องเที่ยวสามารถขอเยี่ยมชมกระบวนการผลิตได้ และมีผู้ผลิตอีกหลายรายที่ต้อนรับผู้สนใจ โดยสามารถขอเข้าเยี่ยมชมภายในพื้นที่ได้

3) แหล่งสนับสนุนการท่องเที่ยวเครื่องปั้นดินเผา คือ สถานที่จัดสร้างขึ้นใหม่ ตามแผนงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ ได้แก่ ศูนย์การเรียนรู้ ลานกิจกรรม และถนนคนเดิน พื้นที่ดังกล่าวอยู่บริเวณหมู่ 7 โดยกิจกรรมที่สำคัญในศูนย์การเรียนรู้คือเป็นแหล่งบอกเล่า ให้ข้อมูลประวัติและตำนานวิถีชีวิตชุมชนด้านเกวียน นอกจากนี้ ในการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ทราบ ว่า บริเวณถนนคนเดินและลานกิจกรรม ยังเป็นสถานที่สำหรับจัดกิจกรรม เทศกาลนำของดีชุมชน มาจำหน่าย (จัดลานเทสินค้า) และใช้จัดประเพณีการแสดงในวันสำคัญต่าง ๆ ด้วย (ศรายุทธ อาจารย์ยานนท์, 2548)

ตารางที่ 4.4

แหล่งท่องเที่ยวหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (attraction)	
ภาพสำรวจ	รายละเอียด
	แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์
	ภาพที่ 1-2 แหล่งจำหน่ายที่มีพื้นที่ขนาดใหญ่ จัดแสดงผลิตภัณฑ์ทั้งกลางแจ้งและในร่ม (gallery)
	ภาพที่ 3 ลักษณะของร้านค้าในพื้นที่รวม (Plaza)
	ภาพที่ 4 ลักษณะของร้านค้ารายย่อยทั่วไปที่อยู่ริมทาง

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (attraction)	
ภาพสำรวจ	รายละเอียด
   	แหล่งผลิตเครื่องปั้น ดินเผา ภาพที่ 5 แหล่งเตาเผา พบได้ในหลายครัวเรือนกระจายอยู่ทั่วชุมชน ภาพที่ 6-8 แหล่งกิจกรรมการผลิตที่พบเห็นได้ตามครัวเรือนและโรงงานเครื่องปั้นดินเผา
  	แหล่งสนับสนุนการท่องเที่ยวเครื่องปั้นดินเผา ภาพที่ 9-11 ศูนย์การเรียนรู้ ลานกิจกรรม และถนนคนเดิน ให้แสดงและจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับเครื่องปั้นดินเผา

ที่มา: ธเนศ งามสม, 2547 (ภาพที่ 5 7 และ 8) และภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

2. แหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตเกษตรกรรม เป็นวิถีชีวิตอีกด้านหนึ่งของชุมชนที่มีคุณค่าด้านการท่องเที่ยว และมีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น แหล่งที่สำคัญมี ดังนี้

1) แหล่งธรรมชาติและวิถีชีวิตริมแม่น้ำมูล พบว่า ปัจจุบันไม่มีการจัดกิจกรรมท่องเที่ยว แต่มีนักท่องเที่ยวบางกลุ่มที่สนใจ และเข้าไปแสวงหาสัมผัสบรรยากาศแบบชนบทด้วยตนเอง ลักษณะวิถีชีวิตเกษตรกรรมและธรรมชาติที่พบในบริเวณดังกล่าว ได้แก่ การทำสวน ทำนา และการขุดดินไปเป็นวัตถุดิบของเครื่องปั้นดินเผา และมีสิ่งที่เป็นภูมิปัญญาในอดีตของชุมชน แต่เกือบไม่หลงเหลือในปัจจุบัน คือ ะหัดผ่นน้ำขนาดใหญ่แห่งสุดท้าย ซึ่งเป็นของขุนสุชาติ เบี้ยกระโทก (ประสิทธิ์ ไชยชมพู, 2549)

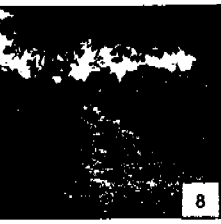
2) สวนมะนาวด้านเกวียน (the dan kwian lemon orchard) เป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงเกษตร (agro tourism) แบบผสมผสาน อยู่ในบริเวณหมู่ 10 ได้รับการประชาสัมพันธ์จากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยว่า "สวนแห่งนี้มีเนื้อที่ประมาณ 30 ไร่ ปลูกมะนาวพันธุ์ด้านเกวียนซึ่งเป็นพันธุ์ที่ได้รับการตั้งชื่อตามแหล่งที่พบ มีลักษณะเฉพาะตัว คือ ทนทานต่อความแห้งแล้ง ผลใหญ่ มีน้ำมากทุกขนาดผล กลิ่นเปลือกไม่ฉุนจัด และรสชาติกลมกล่อม แต่ละต้นมีผลดกมาก บางต้นมีมากถึง 5,000 ผล ผลจะเจริญเติบโตขึ้นจนคล้ายส้มเกลี้ยง และส้มซ่า (การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย, 2549) สวนดังกล่าวเป็นพื้นที่ของคุณ ณรงค์ รัตนจันทร์ (2549) พบว่า ปัจจุบันการดำเนินงานประสบปัญหา เนื่องจาก เทคโนโลยีการผลิตกรรมนาวเทียม (กรดซิตริก) ทำให้ตลาดมะนาวถูกคุกคาม เกษตรกรท่านนี้จึงกล่าวว่าอาจจะยุติกิจการ เนื่องจากอายุมาก และไม่มีผู้สนใจสืบทอดกิจการดังกล่าว แม้ว่าปัจจุบันยังคงมีคณะศึกษาดูงานเข้ามาเป็นระยะ

ตารางที่ 4.5

แหล่งวิถีชีวิตเกษตรกรรมและธรรมชาติ

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (attraction)	
ภาพสำรวจ	รายละเอียด
 	ธรรมชาติ และวิถีชีวิตริมแม่น้ำมูล ภาพที่ 1 ท้องทุ่งเกษตรกรรม ภาพที่ 2 การขุดดินตะกอนริมแม่น้ำ
 	ภาพที่ 3 และ 4 จุดชมทัศนียภาพ ลำน้ำมูล และระหัดผืนน้ำขนาดใหญ่ เอกลักษณ์ของชุมชนที่กำลังจะเลือนหายไป

ตารางที่ 4.5 (ต่อ)

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (attraction)	
ภาพสำรวจ	รายละเอียด
    	สวนมะนาวด้านเกวียน ภาพที่ 5 จุดศาลาถ่ายทอดความรู้ด้านการเกษตรแบบผสมผสาน ภาพที่ 6 คุณณรงค์ รัตนจันทร์ กำลังอธิบายคุณลักษณะของมะนาวพันธุ์ด้านเกวียน ภาพที่ 7-9 บรรยากาศภายในพื้นที่สวนเกษตรแบบผสมผสาน

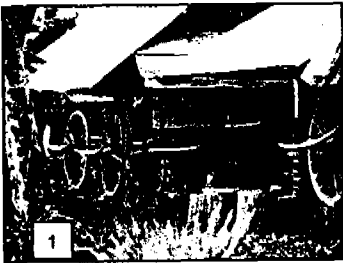
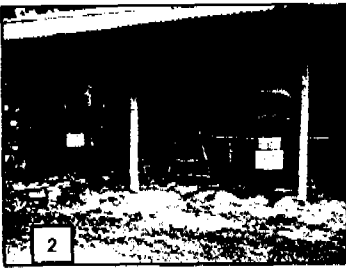
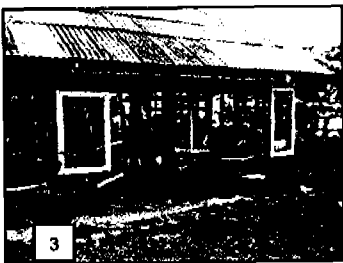
หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

3. แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอื่น ๆ

1) พิพิธภัณฑ์เกวียน ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ร้าน "ดินดำ" ริมทางหลวงหมายเลข 224 ทางทิศเหนือของย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา (ในพื้นที่หมู่ 3) จากการศึกษาทราบว่า เป็นพื้นที่ของคุณวิโรฒ ศรีสุโร รวบรวมเกวียนประเภทต่าง ๆ ทั่วประเทศในแต่ละภูมิภาคจนสามารถรวบรวมไว้ได้กว่า 50 เล่มเกวียนนอกจากจะมีเกวียนหลายแบบให้ศึกษาแล้วยังมีการรวบรวมเครื่องใช้อื่น ๆ เช่นกลองมโหระทึก และภาชนะเครื่องปั้นดินดำที่มีความเก่าแก่อายุนับร้อยปี ที่รวบรวมจากที่ต่าง ๆ ไว้ให้ชม แต่จากการสำรวจสภาพพื้นที่ปรากฏว่า ในปัจจุบันสถานที่มีความทรุดโทรมขาดการดูแลรักษาและมิได้เปิดอย่างเป็นทางการเช่นแต่ก่อน

2) ศาสนสถานในบริเวณชุมชน จากการสำรวจภายในพื้นที่หมู่บ้านโอท็อป และบริเวณใกล้เคียง มี 2 แห่ง คือ วัดด้านเกวียน (พื้นที่หมู่ 1) และวัดป่าหิมพานต์ (พื้นที่หมู่ 10) ทั้งสองแห่งมีกิจกรรมภายในพื้นที่ ได้แก่ การทำบุญ กราบไหว้วันมาฆบูชา และชมอุโบสถที่ประดับตกแต่งด้วยกระเบื้องดินเผาด้านเกวียน สำหรับในบริเวณวัดด้านเกวียนจะมีพื้นที่ด้านหนึ่งติดริมตลิ่งแม่น้ำมูล ซึ่งมีลานทำน้ำ และสะพานข้ามฟากที่เป็นจุดชมทัศนียภาพด้วย

ตารางที่ 4.6
แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในชุมชน

ทรัพยากรการท่องเที่ยว (attraction)	
ภาพสำรวจ	รายละเอียด
   	พิพิธภัณฑ์เกวียน ภาพที่ 1-2 กลุ่มอาคารกลางแจ้ง จัดแสดงเกวียน มีป้ายบรรยายลักษณะและที่มาของเกวียน ภาพที่ 3 ศาลาจัดแสดงเครื่องปั้นดินเผาที่มีความเก่าแก่ รวบรวมมาจากหลายแห่ง ภาพที่ 4 เรือนไท-โคราช อายุกว่า 90 ปี
   	ศาสนสถานในชุมชน ภาพที่ 1-2 อุโบสถวัดป่าหิมพานต์ ประดับด้วยกระเบื้องดินเผา รูปทรงร่วมสมัย ภาพที่ 3 และ 4 วัดด่านเกวียน หน้าบันประดับด้วยกระเบื้องลายปูนดำ พื้นที่วัดมีทำน้ำและสะพานข้ามฟากลำน้ำมูล

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

4. สรุปผลการสำรวจแหล่งท่องเที่ยว ผลจากการสำรวจในพื้นที่ดำเนินการตาม แผนงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านโฮมบ๊อบ ดันแบบ และบริเวณใกล้เคียงโดยรอบ พบว่า ด้านเกวียนไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่เก่าแก่ หรือทรงคุณค่าแบบโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม และวิถีชีวิต เป็นแหล่งที่มีผู้ถือครองดูแลพัฒนาพื้นที่ของตนเองหรือเป็นพื้นที่ส่วนบุคคลมากกว่าเป็นพื้นที่สาธารณะ นอกจากนี้ แหล่งท่องเที่ยวต่าง ๆ มีสภาพปัญหาที่ผู้วิจัยสังเกต และมีความเห็นเบื้องต้นดังนี้

1) แหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์พื้นเมืองมีจำนวนมาก และตั้งอยู่ทั่วไปในชุมชน แต่กระจุกตัวมากที่บริเวณหมู่ 3 รองลงมาเป็นบริเวณหมู่ 7 นักท่องเที่ยวอาจเลือกแวะชมจากแหล่งที่เดินทางสะดวกที่สุด และพบเห็นได้ง่ายมากกว่าแหล่งที่อยู่ลึกเข้าไปในชุมชน

2) แหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาแม้จะมีเอกชนบางแห่งเปิดพื้นที่ให้นักท่องเที่ยวได้ชมกระบวนการผลิต และมีการกำหนดครัวเรือนสาธิตในโครงการโฮมบ๊อบ แต่ลักษณะของกิจกรรมเป็นเพียงการดูและสังเกต ไม่มีการกำหนดลักษณะกิจกรรมให้ชัดเจน หรือให้นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วม นอกจากนี้ ไม่มีสัญลักษณ์หรือเครื่องหมายที่ช่วยให้นักท่องเที่ยวมั่นใจว่าสามารถเข้าไปในพื้นที่ส่วนบุคคลนั้นได้หรือไม่ หรือควรปฏิบัติอย่างไร

3) แหล่งสนับสนุนการท่องเที่ยวเครื่องปั้นดินเผา เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ลานกิจกรรม ถนนคนเดิน เป็นต้น ไม่มีการสร้างกิจกรรมที่ต่อเนื่อง มีบรรยากาศที่เงียบเหงา เช่น ศูนย์การเรียนรู้เปิดเฉพาะคณะครูงานที่ติดต่อล่วงหน้า ลานกิจกรรมและถนนคนเดิน มีผู้มาจำหน่ายสินค้า และจัดกิจกรรมเฉพาะวันที่เป็นเทศกาล การให้บริการศูนย์การเรียนรู้ไม่มีบทบาทหน้าที่แน่ชัดระหว่างการเป็นแหล่งศึกษาหาความรู้ของคนในชุมชน หรือเป็นแหล่งข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยวของชุมชน

4) แหล่งท่องเที่ยวด้านวิถีชีวิตเกษตรกรรม พบว่า บริเวณที่เหมาะสมในการทำจุดชมทัศนียภาพของแม่น้ำมูล ไม่พบบ้านเรือนหรือสิ่งปลูกสร้างหรือวิถีชีวิตริมน้ำที่น่าดึงดูดสายตาของนักท่องเที่ยว ด้านแหล่งระหัดผ่นน้ำที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน ปัญหา คือ อยู่ไกลจากเส้นทางสัญจรการเข้าถึงลำบาก ส่วนแหล่งสวนมะนาวด้านเกวียน มีถนนคอนกรีตเดินทางได้สะดวกแต่ค่อนข้างเปลี่ยว ไม่มีบ้านเรือนโดยรอบ อีกทั้ง ลักษณะกิจกรรมเป็นการท่องเที่ยวตามความสนใจพิเศษ (special interest) ดังนั้น จึงเหมาะกับนักท่องเที่ยวที่มีจุดประสงค์ชัดเจน และเพื่อความสะดวกในการท่องเที่ยวควรติดต่อล่วงหน้า เพราะวิทยากรสาธิตมีเพียงท่านเดียว

5) แหล่งท่องเที่ยวที่มีความสำคัญอื่น ๆ พบว่า วัดป่าหิมพานต์ การเดินทางค่อนข้างเปลี่ยว ส่วนวัดด้านเกวียนตั้งอยู่ในย่านชุมชน ลักษณะของศาสนสถานของวัดทั้งสอง แม้

จะมีการตกแต่งด้วยวัสดุกระเบื้องดินเผาที่เป็นเอกลักษณ์ผลิตภัณฑ์จากชุมชน แต่ไม่พบองค์ประกอบที่สร้างความดึงดูดใจในเชิงสุนทรียภาพเพียงพอ ส่วนพิพิธภัณฑ์เกวียน พบว่า บริเวณป้ายประชาสัมพันธ์ด้านหน้าสถานที่ และตัวสถานที่เก่าและทรุดโทรม มีหญ้าขึ้นรบกวนบังสถานที่ ทำให้ไม่สามารถสังเกตเห็นได้ แม้จะตั้งอยู่ริมทางหลวง

4.3.3 สภาพการคมนาคมขนส่งเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยว

1. ประเภทพาหนะและวิธีการสัญจร พิจารณาจากความสะดวกในการเข้าถึงแหล่งท่องเที่ยวพบว่า การเดินทางเข้าสู่ย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา และพิพิธภัณฑ์เกวียนมีความสะดวกเพราะอยู่ติดริมทางหลวง สามารถเดินทางโดยรถยนต์ส่วนตัว และรถโดยสารประจำทาง ส่วนพื้นที่บริเวณย่านชุมชน ซึ่งเป็นแหล่งชมวิถีชีวิตการผลิตเครื่องปั้นดินเผา ชมทัศนียภาพและการเกษตรกรรมริมแม่น้ำมูล และแหล่งสนับสนุนการท่องเที่ยวเครื่องปั้นดินเผาของโครงการหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ (ศูนย์การเรียนรู้ ลานกิจกรรม และบ้านเรือนสาธิต) สะดวกสำหรับผู้มียานพาหนะส่วนตัว การเข้าถึงจุดที่น่าสนใจในชุมชนนั้นอยู่ลึกเข้าไปจากทางหลวง ประมาณ 600 เมตร หากเดินทางด้วยรถโดยสารสาธารณะต้องลงรถบริเวณริมทางหลวงก่อน จากนั้น จึงเดินเท้าเข้าไป หรือนั่งรถจักรยานยนต์รับจ้างเข้าไป

2. สภาพถนน ชุมชนมีถนนที่เป็นเส้นทางหลักสำหรับเดินทางติดต่อกับชุมชนอื่น ๆ อยู่ 2 เส้น คือ ทางหลวงหมายเลข 224 และถนนเลียบคลองชลประทาน ซึ่งมีสภาพดี ส่วนโครงข่ายถนนภายในชุมชนมีสภาพใช้งานได้ทุกฤดูกาล เพราะถนนส่วนใหญ่เป็นพื้นผิวคอนกรีต แต่ถนนที่มีขอบทางเท้า พบเฉพาะถนนที่เป็นทางเข้าพื้นที่ย่านของชุมชน นอกนั้นเป็นถนนขนาดเล็กใช้พื้นผิวร่วมระหว่างคนเดินเท้าและยานพาหนะ

3. อุปสรรคหรือสิ่งกีดขวางการเดินทาง ในชุมชนไม่พบอุปสรรคของสิ่งกีดขวางในการเข้าถึง (accessibility) รถโดยสารขนาดใหญ่สามารถเข้าถึงพื้นที่ข้างในย่านชุมชนได้ แต่อย่างไรก็ตามบริเวณถนนทางหลวง เป็นถนนที่มีความคล่องตัวสูง (mobility) ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อผู้ใช้พาหนะใหญ่และเดินทางไกล ถนนดังกล่าวอาจเป็นปัญหาในด้านความปลอดภัยในการสัญจรข้ามฟากของนักท่องเที่ยว คนในชุมชนที่เดินเท้าและผู้ใช้ยานพาหนะเบา เช่น จักรยาน เป็นต้น

4.3.4 สภาพสิ่งอำนวยความสะดวกด้านการท่องเที่ยว

1. สาธารณูปโภค สาธารณูปการ ระบบประปา และไฟฟ้าของชุมชนมีบริการเพียงพอ เป็นปกติ ที่จอดรถมีบริเวณย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผาสามารถจอดรถริมถนนได้ทั้งสองฟาก (on street parking) และยังมีที่จอดรถในพื้นที่เอกชนอีกหลายแห่ง ซึ่งไม่มีการเก็บค่าบริการ ส่วนพื้นที่ในย่านชุมชนมีปัญหาการจอดรถโดยสารขนาดใหญ่ริมทาง อาจกีดขวางการจราจรในชุมชน เพราะถนนภายในชุมชนส่วนใหญ่เดินรถได้เพียงสองช่องทาง ดังนั้น พื้นที่จอดรถขนาดใหญ่ต้องอาศัยพื้นที่ราชการเช่น ภายในโรงเรียน ภายในศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 6 สำหรับห้องน้ำสาธารณะมี 2 แห่ง ในบริเวณหมู่ 7 (ที่ศูนย์การเรียนรู้ และลานกิจกรรม) ส่วนพื้นที่หมู่ 3 มีห้องน้ำของเอกชนอยู่ภายในบริเวณพื้นที่ พลาซ่า

2. บริการบ้านพัก ชุมชนด่านเกวียนได้มีการจัดตั้งกลุ่มโฮมสเตย์ดำเนินการ โดยสมาชิกในชุมชน แต่จากการสังเกต ไม่สามารถทราบว่า บ้านเรือนหลังใดบ้างที่จัดบริการโฮมสเตย์ เพราะวัตถุประสงค์ของการทำโฮมสเตย์นั้น ไม่เน้นการลงทุนก่อสร้างสถานที่หรือมุ่งทำเป็นธุรกิจหรือทำเป็นรายได้หลัก แต่มุ่งปรับปรุงสู่ลักษณะ ความสะอาด และความเป็นระเบียบของสถานที่พักมากกว่า ดังนั้น ผู้ที่สนใจหากต้องการทราบแหล่งที่พัก ต้องติดต่อเจ้าหน้าที่ในสำนักงานเทศบาล ซึ่งมีข้อมูลของผู้ลงทะเบียนบ้านพักที่ให้บริการ

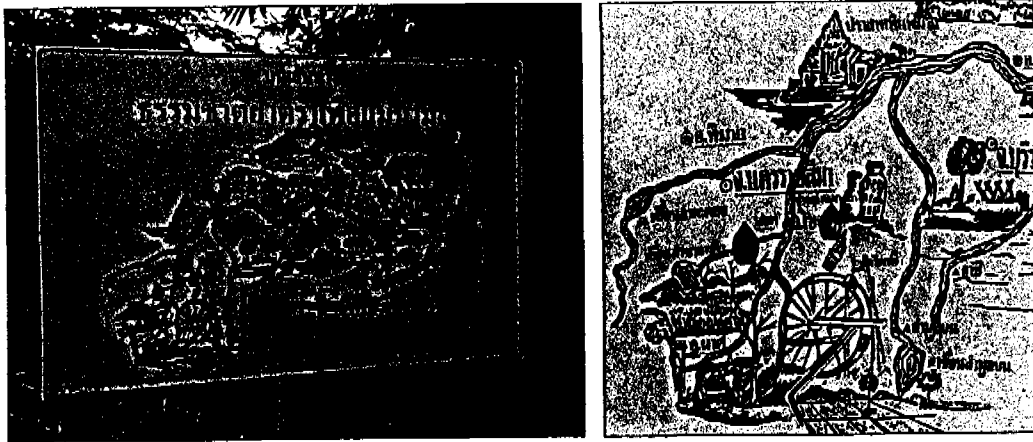
3. สถานบริการ ในชุมชนมีร้านอาหาร จำนวน 56 แห่ง มีสถานีดำรง จำนวน 1 แห่ง มีศาลาพัก รอรถริมทางหลวงประมาณ จำนวน 3 แห่ง และมีจุดพักผ่อนตามทางเดินในชุมชน ในบริเวณพื้นที่หมู่ 7 แต่ชุมชนขาดพิพิธภัณฑที่เกี่ยวกับเครื่องปั้นดินเผาและวัฒนธรรมชุมชน และมิศูนย์การเรียนรู้ที่ภายในจัดแสดงเรื่องราวและผลิตภัณฑ์บางส่วนชุมชน

4. ระบบสื่อความหมาย พบว่าปัจจุบันชุมชนไม่มี ศูนย์บริการนักท่องเที่ยวหรือศูนย์ข้อมูลข่าวสาร (interpretive center) ทั้งที่แต่เดิมเคยมีแต่ได้ยุติกิจการเหลือแต่อาคารที่ถูกทิ้งร้าง อย่างไรก็ตาม การพัฒนาในโครงการหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อป ช่วยให้ชุมชนมีระบบป้าย ชุมแผนที่ สื่อความหมายตามจุดต่าง ๆ มากขึ้น และช่วยให้นักท่องเที่ยวสามารถกำหนดทิศทางเป้าหมายแหล่งที่จะไปเองได้(self-direct) พอสมควร นอกจากนี้ ยังมีการจัดทำสื่อสิ่งพิมพ์ประเภทแผ่นพับ เพื่อประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวในชุมชนด้วย ส่วนระบบสื่อความหมายโดยใช้เจ้าหน้าที่บริการข้อมูล โสตทัศนูปกรณ์ นิทรรศการ อยู่ภายในศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งบริการเมื่อมีคณะที่เข้ามาดูงานในชุมชน

จากภาพที่ 4.13 แสดงระบบป้ายสื่อความหมายบริเวณริมแม่น้ำมูล ในพื้นที่วัดด่านเกวียน ซึ่งมีก่อนหน้าการดำเนินการโครงการหมู่บ้านโอท็อป เป็นตัวอย่างตามแนวคิดการท่องเที่ยวเชิงประสบการณ์ ที่ช่วยแสดงโครงข่ายเชื่อมโยงแหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ในภูมิภาคเข้าด้วยกันในลักษณะเป็นกลุ่มทางประสบการณ์ที่เกี่ยวข้องกัน (theme) เพื่อเป็นข้อมูลให้นักท่องเที่ยวตัดสินใจเดินทางเพิ่มพูนประสบการณ์การท่องเที่ยวจากแห่งอื่น ๆ ต่อไป

ภาพที่ 4.13

ระบบสื่อความหมาย แสดงโครงข่าย เชื่อมโยงประสบการณ์การท่องเที่ยว

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

5. ระบบการจัดการ แหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรม ที่หน่วยงานส่วนท้องถิ่นสามารถเป็นผู้ดูแลจัดการสถานที่ได้ มีเพียงศูนย์การเรียนรู้ ลานกิจกรรม และการจัดงานเทศกาลต่าง ๆ แหล่งท่องเที่ยวอื่น ๆ ขึ้นอยู่กับการดูแลจัดการของเอกชน ส่วนด้านการจัดรถบริการทัศนศึกษาในชุมชนเครื่องปั้นดินเผา ติดขัดด้านงบประมาณ และค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ จึงไม่มีระบบการจัดการด้านดังกล่าว

6. ข้อจำกัดในการรับนักท่องเที่ยว ลักษณะแหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวกับหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา สามารถท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาลตลอดปีและมีจุดให้เยี่ยมชมหลายแห่ง จึงไม่มีข้อจำกัด ส่วนแหล่งท่องเที่ยวประเภทอื่น ๆ เช่น เกษตรกรรมมีความน่าสนใจในช่วงฤดูกาล และปริมาณความสามารถในการรองรับนักท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับการติดต่อสอบถามความสามารถต้อนรับของเอกชนผู้ดูแลสถานที่

4.4 ศักยภาพความเข้มแข็ง ความน่าอยู่ และการท่องเที่ยวของชุมชน

การวิเคราะห์ศักยภาพความเข้มแข็ง ความน่าอยู่ และการท่องเที่ยวของหมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ ชุมชนด้านเกวียน อาศัยแนวคิดการวิเคราะห์สภาพแวดล้อมโดยใช้เทคนิค SWOT Analysis โดยพิจารณา "จุดแข็ง-จุดอ่อน" จากปัจจัยแวดล้อมภายในชุมชน และพิจารณา "โอกาส-อุปสรรค" จากปัจจัยแวดล้อมภายนอกชุมชนที่มีอิทธิพลต่อการพัฒนามูลบ้านโอทอปต้นแบบชุมชนด้านเกวียน

การวิเคราะห์อาศัยตัวแปรที่เป็นปัจจัยของศักยภาพในแต่ละด้าน (ความเข้มแข็ง ความน่าอยู่ และการท่องเที่ยว) ซึ่งสืบค้นและสำรวจไว้แล้วในข้อที่ 4.1-4.3 โดยนำมาสรุปและจัดกลุ่มตามลักษณะปัจจัยเชิงบวกและเชิงลบ ผลการวิเคราะห์ที่ได้จะเป็นข้อมูลที่ใช้สำหรับกำหนดกลยุทธ์ในการปรับปรุงฟื้นฟูองค์ประกอบทางกายภาพให้เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพของชุมชนต่อไป รายละเอียดของการวิเคราะห์มีดังนี้

4.4.1 จุดแข็ง (Strength: S)

1. ผลิตภัณฑ์ของชุมชนมีความหลากหลายเป็นที่ต้องการของตลาดสูง ผู้ประกอบการเครื่องปั้นดินเผามีความสามารถในการส่งออกเองโดยตรง หรือผ่านตัวแทน ทำให้มีตลาดที่กว้างได้รับความนิยมทั้งในประเทศและต่างประเทศ
2. ชุมชนมีทรัพยากรที่สำคัญ คือ ดินเหนียวเนื้อละเอียดที่เกิดจาก แม่น้ำมูล เป็นดินตะกอนริมแม่น้ำซึ่งมีแร่เหล็กผสมค่อนข้างสูง เมื่อนำไปผลิตเครื่องปั้นดินเผาจะเกิดสีผิวของผลิตภัณฑ์ที่เป็นสีโลหะมันวาว ทำให้มีเอกลักษณ์เฉพาะต่างจากที่อื่น
3. การบริหารจัดการหมู่บ้านโอทอป ต้นแบบ ชุมชนด้านเกวียน เป็นโครงสร้างอยู่ในพื้นที่เทศบาล ทำให้มีหน่วยงานท้องถิ่นเป็นผู้รับผิดชอบดูแลพัฒนาโครงการสืบเนื่องต่อไปหลังจากมีการดำเนินการจัดตั้ง
4. เป็นชุมชนที่ปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน เช่น มีสถานีตำรวจ มีฝ่ายป้องกัน และบรรเทาสาธารณภัยที่พร้อมให้บริการฉุกเฉิน เพื่อนบ้านใกล้ชิดกัน บ้านเรือนสิ่งปลูกสร้างมีลักษณะเปิดโล่ง ไม่มีรั้วทึบ ไม่มีจุดลับตา สามารถสอดส่องมองเห็น ทำให้ไม่มีปัญหาลักขโมย

5. ประชาชนมีวิถีชีวิตแบบพึ่งพาอาศัย และเกื้อกูลกัน และมีสำนึกในการรักษาวัฒนธรรม ภูมิปัญญา เช่น มีความพยายามรักษาระหัดผ่นน้ำ ที่เป็นภูมิปัญญาในชุมชน และมีเอกชนบางส่วน ที่พัฒนารูปแบบ และอนุรักษ์สิ่งปลูกสร้างที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

6. ประชาชนให้ความสำคัญกับการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อม เช่น มลพิษทางอากาศที่เกิดจากเตาเผา ทำให้เกิดเหตุบัญญัติด้านสาธารณสุข โดยการมีส่วนร่วมของประชาชน

7. ชุมชนมีระบบโครงสร้างพื้นฐานอย่างพร้อมสรรพ เช่น ไฟฟ้า น้ำประปา การสื่อสารโทรคมนาคมที่ครอบคลุมทั่วถึงพื้นที่ส่วนใหญ่ และมีสถานีนามัย สวนสุขภาพ สถานีวิทยุชุมชน ที่ทำการไปรษณีย์ อำนวยความสะดวกในชุมชน

8. ชุมชนมีการคมนาคมขนส่งเข้าถึง (accessibility) ที่สะดวก เช่น มีรถโดยสารประจำทางผ่านหลายสาย อยู่ใกล้ตัวเมืองของจังหวัด และโครงข่ายถนนในชุมชนเป็นถนนคอนกรีต มีสภาพดีใช้งานได้ทุกฤดูกาล

9. ชุมชนมีสิ่งดึงดูดใจทางการท่องเที่ยว (tourism attraction) เช่น แหล่งท่องเที่ยวที่เกี่ยวข้องกับศิลปวัฒนธรรม วิถีชีวิต หลายแห่ง ได้แก่ ร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์เครื่องปั้นดินเผา จำนวน 271 แห่ง แหล่งเตาเผา จำนวน 155 เตา มีโรงงานหลายแห่งที่สาธิต และให้ชมขั้นตอนกระบวนการผลิต

4.4.2 จุดอ่อน (Weakness: W)

1. ชุมชนไม่สามารถตั้งกลุ่มทางการผลิตในอุตสาหกรรมเครื่องปั้นดินเผาให้เข้มแข็งได้ เนื่องจาก ขาดผู้นำที่ได้รับการยอมรับจากทุกฝ่าย เพราะต่างคนต่างทำ มุ่งแข่งขันกันเองในเชิงธุรกิจ ทำให้ขาดอำนาจในการต่อรองทางการตลาด และความสามารถในการระดมทุน

2. ขาดการวิจัยและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เนื่องจากประชาชนยังไม่มี การถ่ายทอด แลกเปลี่ยนวิชาการ และเทคนิคการผลิตซึ่งกันและกัน ดังนั้น การต่อยอดพัฒนาภูมิปัญญาของบรรพบุรุษให้ยั่งยืนจึงมีน้อย

3. ขาดแคลนวัตถุดิบที่เป็นเชื้อเพลิงในการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เช่น ฟืน ที่ต้องซื้อจากภายนอกชุมชน

4. ไม่มีการสร้างกิจกรรมต่อเนื่อง ตามแผนงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านท่องเที่ยวโอท็อป ต้นแบบ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ลานกิจกรรม ถนนคนเดิน เป็นต้น ทำให้เสียเบงหาขาดชีวิตชีวา

5 ขาดการจัดการทรัพยากรท่องเที่ยวให้เป็นระบบ เพราะสถานที่ที่เป็นของเอกชน หน่วยงานส่วนท้องถิ่นไม่มีอำนาจเข้าไปจัดการ ดังนั้น จึงขึ้นอยู่กับความร่วมมือ ความต้องการ และความสามารถของเอกชนในการรองรับนักท่องเที่ยว

6 ขาดการประชาสัมพันธ์สิ่งอำนวยความสะดวกในชุมชน และขาดศูนย์บริการ ข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยว

7 ขาดการเชื่อมโยงระหว่างย่านจำหน่ายผลิตภัณฑ์ และย่านพักอาศัยในชุมชน ที่มีวิถีชีวิตการผลิตเครื่องปั้นดินเผา เนื่องจากทำเลอยู่แยกออกจากกันในแนวทิศเหนือและใต้ นักท่องเที่ยวที่เดินทางจากทิศเหนือ จะหยุดที่แหล่งจำหน่ายสินค้าบริเวณริมทางหลวง และไม่ได้เดินทางต่อ เพื่อเข้าไปท่องเที่ยวในชุมชนทางทิศใต้

4.4.3 โอกาส (Opportunity: O)

1. รัฐบาลยังคงสนับสนุนโครงการหมู่บ้านโอท็อปอย่างต่อเนื่อง นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2547 ปัจจุบัน อยู่ในช่วงส่งเสริมให้หมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ ชุมชนด้านเกวียน เป็นสถานศึกษา เพื่อขยายผลให้เกิดการพัฒนาจัดตั้งหมู่บ้านโอท็อปเชิงนำเที่ยวในชุมชนอื่น ๆ ทำให้มีคณะศึกษาดูงาน เข้ามาเป็นจำนวนมาก

2. มีหน่วยงานที่สนับสนุน และพร้อมจะเข้ามาช่วยเหลือชุมชนในหลายด้าน จากหลายองค์กร เช่น สถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ภายในจังหวัด องค์การบริหารส่วนจังหวัด สำนักงานพัฒนาชุมชน และสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว เป็นต้น นอกจากนี้ ภายในชุมชนยังเป็นที่ตั้งของศูนย์ส่งเสริมอุตสาหกรรมภาคที่ 6 ที่สามารถส่งเสริมศักยภาพแก่ผู้ประกอบการธุรกิจอุตสาหกรรมในชุมชนได้โดยตรง

3. ได้รับการสนับสนุนนโยบายระดับท้องถิ่นที่มีวิสัยทัศน์ มุ่งพัฒนาความเข้มแข็ง และความน่าอยู่ และการท่องเที่ยว โดยมีโครงการเกื้อหนุนการพัฒนาดังกล่าวหลายประการ และปัจจุบันชุมชนด้านเกวียนกำลังอยู่ในกระบวนการจัดทำผังเมืองรวม อันจะช่วยให้การวางแผนด้านโครงสร้างพื้นฐานมีความเป็นระเบียบ

4. มีแหล่งท่องเที่ยวเชิงหัตถกรรม และวัฒนธรรมชุมชน ในจังหวัดนครราชสีมาหลายแห่ง เช่น แหล่งหัตถกรรมชุมชนผ้าไหมปักธงชัย แหล่งอารยธรรมหมู่บ้านธารปราสาท เป็นต้น ซึ่งสามารถเชื่อมโยงเส้นทางกิจกรรมการท่องเที่ยวระหว่างกัน ทำให้เกิดการดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวมากขึ้นได้

4.4.4 อุปสรรค (Threat: T)

1. นโยบายรัฐบาลส่งเสริมโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ โดยมุ่งเน้นการตลาด การขายผลิตภัณฑ์เป็นหลัก เช่น การจัดงานแสดงรวมสินค้าตามเมืองใหญ่ ทำให้ผู้บริโภคไม่มีความจำเป็นต้องเดินทางเข้ามาแสวงหาผลิตภัณฑ์ถึงแหล่งผลิต ทำให้ไม่ได้เรียนรู้คุณค่า ที่มา และลดผลพลอยได้จากรายได้ที่จะเข้าสู่ชุมชนโดยตรง
2. หน่วยงานและองค์กรที่เข้ามาทำงานในชุมชนยังขาดการประสานงานซึ่งกันและกัน และการเข้ามาสนับสนุนนั้น เน้นการตลาด การค้า รายได้ การส่งออก เงินตรา โดยมองภูมิปัญญาเป็นสินค้ามากกว่าคุณค่าเชิงการอนุรักษ์ ภูมิปัญญาจึงถูกละเลย
3. การท่องเที่ยวเชิงหมู่บ้านยังไม่เป็นที่รู้จักนิยมแพร่หลายในหมู่นักท่องเที่ยว ขาดการทำงานด้านประชาสัมพันธ์ ผลิตข้อมูลข่าวสาร และกระตุ้นให้นักท่องเที่ยวชาวไทยได้รู้จัก และสนใจการท่องเที่ยวในเชิงหมู่บ้าน (village-based tourism)

4.5 องค์ประกอบทางกายภาพในโครงการหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ ชุมชนด่านเกวียน

การพัฒนาและจัดตั้ง หมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ ชุมชนด่านเกวียน ได้ดำเนินงานตามองค์ประกอบที่สำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ ด้านชุมชน ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการคมนาคม ด้านสถานที่-โครงสร้างพื้นฐาน-สภาพภูมิทัศน์ ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการบริการ และด้านการแสดง

การแบ่งองค์ประกอบดำเนินงานดังกล่าวเป็นไปตามแนวทางของกรมพัฒนาชุมชน ที่อ้างถึงแล้วในบทที่ 2 ข้อที่ 2.2.3 โดยในแต่ละองค์ประกอบหลักประกอบไปด้วยแผนงานย่อย ซึ่งบางแผนงานเกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมหรือจัดอบรมแต่งตั้งบุคลากร แต่บางแผนงานเกี่ยวข้องกับการจัดองค์ประกอบเชิงกายภาพ หนึ่งในการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมุ่งเน้นศึกษาองค์ประกอบเชิงกายภาพ ดังนั้นจึงได้คัดเลือกแผนงานที่เกี่ยวข้องออกมาจากเอกสาร “แผนงาน/โครงการจัดตั้งหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบและหมู่บ้านท่องเที่ยวชุมชนด่านเกวียน”² (สำนักงานเทศบาลตำบลด่านเกวียน, 2547) เพื่อให้ประกอบการสำรวจภาคสนามและสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง คือ นักพัฒนาการท่องเที่ยว ศรายุทธ์ อาจารย์ยานนท์ (2548) รายละเอียดการศึกษามีดังนี้

² คู่มือของเอกสารในภาคผนวก จ

4.5.1 องค์ประกอบด้านชุมชน

การพัฒนาทางกายภาพที่แทรกอยู่ในองค์ประกอบด้านชุมชน ได้แก่ แผนงานการจัดระเบียบชุมชน จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ พบว่า แผนงานเรื่องการจัดระเบียบชุมชน จะใช้ลักษณะการประชาคมหมู่บ้าน เพื่อให้ชาวบ้านรับทราบโครงการและแนวทางการดำเนินงาน โดยขอความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ได้แก่ การจัดพื้นที่ครัวเรือนให้สะอาดเป็นระเบียบ และมีความร่มรื่น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดครัวเรือนตัวอย่าง
2. การปรับสภาพภูมิทัศน์ชุมชน
3. การจัดระเบียบในครัวเรือน (กองวัสดุสวนหย่อม)
4. การจัดทำป้ายชื่อครัวเรือน

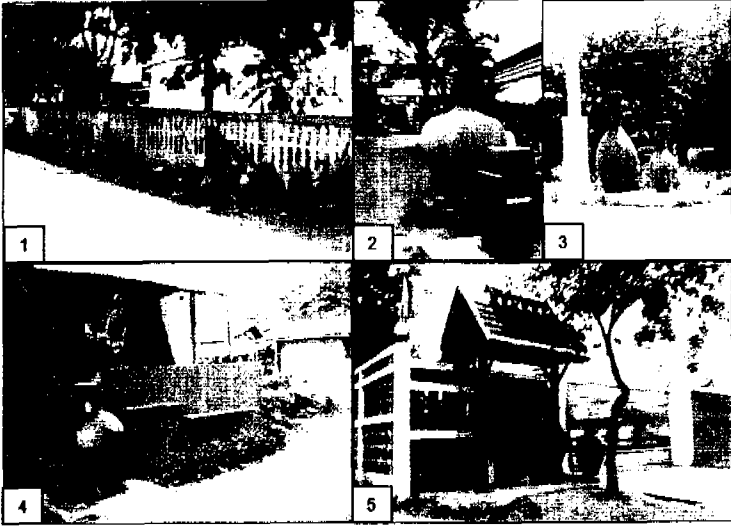
ในแผนงานมิได้มีการเจาะจงหรือชี้แนะทะเบียนครัวเรือนตัวอย่าง แต่มุ่งเน้นให้ทุกครัวเรือนที่ประกอบอาชีพเกี่ยวเนื่องกับผลิตภัณฑ์ชุมชนร่วมกันเป็นตัวอย่างปรับปรุงพื้นที่ของตนเอง ในการสำรวจสภาพภูมิทัศน์ชุมชน พบว่า มีการจำลองรูปปั้นขนาดใหญ่ ประดับไว้ตามบริเวณต่าง ๆ ในชุมชน บางแห่งมีการนำภาชนะที่ชำรุดมาจัดเรียงข้างแนวถนนเข้าสู่ชุมชน ส่วนการจัดระเบียบในบริเวณพื้นที่ครัวเรือนที่ทำอาชีพเครื่องปั้นดินเผา พบว่า ครัวเรือนนิยมวางกองฟืน กองดิน หรือสินค้าไว้ในที่โล่ง ด้านการติดป้ายชื่อครัวเรือนสังเกตได้ว่า มีครัวเรือนบางส่วนใช้ป้ายดินเผาที่จัดทำขึ้นจากโครงการ โดยมีคำว่า “OTOP” ในการสร้างจุดร่วม แต่บางแห่งมีป้ายในรูปแบบของตัวเอง

4.5.2 องค์ประกอบด้านผลิตภัณฑ์

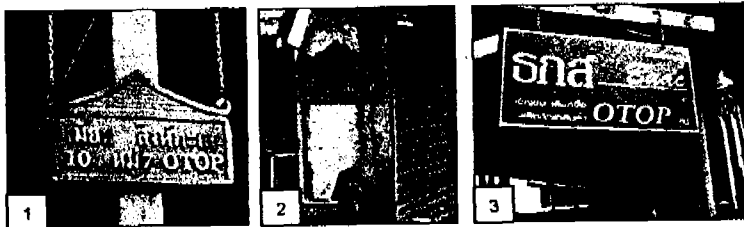
จากการศึกษาเอกสารแผนงานของเทศบาลไม่พบว่ามีแผนงานการพัฒนาทางกายภาพที่แทรกอยู่ในองค์ประกอบด้านผลิตภัณฑ์ ส่วนใหญ่เป็นแผนงานที่เกี่ยวข้องกับการอบรมการบริหารจัดการ การพัฒนาศึกษาวิจัยวัตถุดิบดิน ศึกษาการใช้เชื้อเพลิง การปลูกต้นไม้ใช้ทำเชื้อเพลิงทดแทน การพัฒนามาตรฐานของผลิตภัณฑ์ การสร้างมูลค่าเพิ่ม การจัดส่ง บรรจุภัณฑ์ และการให้ความรู้การคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา

ตารางที่ 4.7
องค์ประกอบกายภาพด้านชุมชน

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
การจัดระเบียบชุมชน	- การปรับสภาพภูมิทัศน์ชุมชน	หมู่ 1 2 3 7 และ 8
	- การจัดระเบียบในครัวเรือน (กองวัสดุ สวนหย่อม)	หมู่ 1. 2. 3 7 และ 8

ภาพจากการสำรวจ	
	การปรับสภาพภูมิทัศน์ชุมชน <u>ภาพที่ 1</u> การจัดภูมิทัศน์ โดยการนำผลิตภัณฑ์ที่ชำรุด มาวางเรียงรายตามแนวนอนเข้าชุมชน <u>ภาพที่ 2 และ 3</u> การจัดภูมิทัศน์โดยสร้างภาชนะขนาดใหญ่ ประดับตามข้างทางบริเวณต่าง ๆ ในชุมชน <u>ภาพที่ 4 และ 5</u> การจัดภูมิทัศน์ โดยสร้างกำแพง ที่มีสีหรือการใช้วัสดุ แบบดินเผา
	การจัดระเบียบในครัวเรือน <u>ภาพที่ 6</u> สภาพการวางกองวัสดุในครัวเรือน <u>ภาพที่ 7</u> การจัดสวนหย่อมในครัวเรือน สวนใหญ่บ้านเรือนในชุมชน มีลักษณะเปิดโล่ง ไม่มีรั้วกัน ดังภาพ

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
การจัดระเบียบชุมชน	- การจัดทำป้ายชื่อครัวเรือน	หมู่ 1 2 3 7 และ 8
ภาพจากการสำรวจ		
		- การจัดทำป้ายชื่อครัวเรือน ภาพที่ 1-3 การติดป้ายชื่อครัวเรือน หลายแห่งใช้ป้ายที่มีคำว่า "OTOP" เป็นจุดร่วม

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

4.5.3 องค์ประกอบด้านการคมนาคม

การพัฒนาทางกายภาพที่แทรกอยู่ในองค์ประกอบด้านการคมนาคม มีหลายแผนงาน ได้แก่ ด้านสถานที่จอดรถ ด้านการจัดรถบริการ และด้านการจราจร โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. สถานที่จอดรถในชุมชน จากการสัมภาษณ์เจ้าหน้าที่ พบว่า ชุมชนมิได้สร้างสถานที่จอดรถขึ้นใหม่ แต่ใช้พื้นที่ริมถนนและสถานที่ต่าง ๆ ของชุมชนเป็นที่จอด โดยในปัจจุบัน บริเวณพื้นที่หมู่ 7 เป็นแหล่งรวมสถานที่ เช่น ลานกิจกรรม ศูนย์การเรียนรู้ บ้านเรือนสาธิต เป็นต้น จึงได้เตรียมสถานที่จอดรถบริเวณดังกล่าว สำหรับรองรับกลุ่มทัศนจร และกลุ่มศึกษาดูงานที่เข้ามาเป็นหมู่คณะแบ่งเป็น 4 จุด ได้แก่ บริเวณหน้าโรงเรียนด้านเกวียนวิทยา บริเวณภายในเขตสำนักงานเทศบาล บริเวณริมถนนหน้าศูนย์การเรียนรู้ และบริเวณริมถนนสุขาภิบาล 5 จากการสำรวจ พบว่า ถนนในชุมชนจุดดังกล่าวคับแคบ (มีสองช่องทาง) การจอดรถข้างถนน จึงมีปัญหา กีดขวางการจราจรโดยเฉพาะรถโดยสารขนาดใหญ่ แต่ที่จอดรถบริเวณย่านอื่น ๆ เช่นบริเวณหมู่ 3 ที่เป็นย่านแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ริมทางหลวง มีที่จอดรถสะดวก เพราะย่านดังกล่าวมีการขยายถนนให้กว้างเป็น 8 ช่องทาง ทำให้มีที่จอดรถริมทางได้ (on street parking) และพื้นที่เอกชนบางรายมีลานจอดรถขนาดใหญ่สำหรับรองรับการเดินทางสัญจรของนักท่องเที่ยวอยู่แล้ว

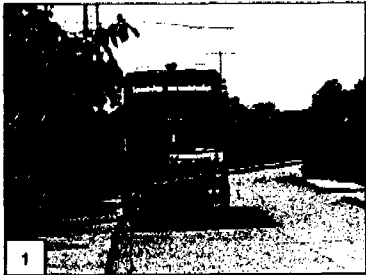
2. การจัดรถบริการในชุมชนเครื่องบินดินเผาด้านเกวียน ตารางแผนงานของเทศบาล

ระบุถึงการจัดรถบริการในชุมชน เช่น รถลาก เกวียนลาก เป็นต้น เพื่ออำนวยความสะดวกในการเยี่ยมชมกิจกรรมแก่นักทัศนอาจร แต่ปัจจุบันเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลว่า ทางหน่วยงานท้องถิ่นไม่ได้ดำเนินการตามแผนในการจัดรถบริการ เนื่องจาก ติดขัดเรื่องบุคลากร ค่าใช้จ่าย และการดูแลรักษาที่จะเกิดขึ้นตามมา

3. การจราจร ตารางแผนงานของเทศบาล ระบุถึงการจัดทำสัญญาณไฟ และป้ายเครื่องหมายจราจรบริเวณถนนสายหลักในพื้นที่ชุมชน การสำรวจพบว่าป้ายเครื่องหมายจราจรส่วนใหญ่มีติดตั้งแล้วบริเวณจุดกลับรถและจุดตัดของถนนในชุมชนกับถนนทางหลวง แต่ไม่พบการติดตั้งสัญญาณไฟจราจร

ตารางที่ 4.8

องค์ประกอบกายภาพด้านคมนาคม

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
สถานที่จอดรถ	- จัดลานจอดรถในชุมชน	หมู่ 1 3 และ 7
ภาพจากการสำรวจ		
 		สถานที่จอดรถ ภาพที่ 1 การจอดรถโดยสารขนาดใหญ่ริมถนนในย่านชุมชน ก่อปัญหาขวางช่องทางการจราจร ภาพที่ 2 เอกชนบางรายมีลานจอดรถขนาดใหญ่รองรับการเดินทางสัญจร

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

4.5.4 องค์ประกอบด้านสถานที่ โครงสร้างพื้นฐาน สภาพภูมิทัศน์

องค์ประกอบด้านสถานที่ โครงสร้างพื้นฐาน และสภาพภูมิทัศน์ ส่วนใหญ่เป็นแผนงานพัฒนาทางกายภาพอยู่แล้ว ได้แก่ การสร้างถนน ทางเท้า การปลูกต้นไม้ริมทาง การจัดห้องน้ำ ดั่งขยะที่พักริมทาง การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้ ลานกิจกรรม และการจัดหุ้มประตูทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งรายละเอียดของแต่ละแผนงานมีดังนี้

1. การสร้างถนนและทางเท้า ในตารางแผนงานของเทศบาล ระบุให้พื้นที่หมู่ 7 ทำถนนทางเท้าทุกสาย และมีถนนคนเดินชมกิจกรรมในหมู่บ้าน การสำรวจพบว่า สภาพโครงข่ายถนนในพื้นที่ดังกล่าวทุกเส้นมีสภาพดี เป็นคอนกรีตกว้าง 2 ช่องทาง แต่มีถนนเพียงบางสายเท่านั้นที่มีทางเท้า ส่วนบริเวณที่จัดเป็นถนนคนเดิน เจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลว่า เป็นถนนกาญจนาภิเษก ในส่วนเส้นทางระหว่างศูนย์การเรียนรู้ถึงลานกิจกรรม (ใช้สำหรับจัดงานเทศกาล) ลักษณะพื้นผิวถนนและองค์ประกอบของถนนดังกล่าวไม่แตกต่างจากถนนสายอื่น แต่ระหว่างทางมีสถานที่ต่าง ๆ เช่น ศูนย์การเรียนรู้ ครัวเรือนสาธิต และลานกิจกรรมเรียงรายอยู่

2. การปลูกต้นไม้ริมทาง ในตารางแผนงานเสนอให้ปลูกต้นไม้สวยงามประดับริมทางและบริเวณบ้านเรือน จากการสำรวจ พบว่า มีการปลูกต้นไม้ ริมถนนหลายเส้น ได้แก่ ถนนสุขาภิบาล 1 และถนนสุขาภิบาล 5 โดยปลูกต้นไม้ในกระถางดินเผาวางไว้ตามแนวทางเท้า ส่วนถนนอื่น ๆ มีการจัดภูมิทัศน์มาก่อน ได้แก่ ถนนเลียบคลองชลประทานที่ปลูกไม้พุ่มกันระหว่างแนวถนนกับคลองด้านข้าง

3. การจัดห้องน้ำชุมชน ห้องน้ำสาธารณะสำหรับบริการนักท่องเที่ยวปัจจุบันมี 2 แห่ง คือ บริเวณลานกิจกรรม และบริเวณด้านหลังอาคารศูนย์การเรียนรู้ ทั้งสองแห่งอยู่ในพื้นที่หมู่ 7 ซึ่งอยู่ใกล้กับสำนักงานเทศบาล ส่วนบริเวณพื้นที่หมู่ 3 ที่เป็นแหล่งจำหน่ายผลิตภัณฑ์ทางหลวง ยังไม่มีห้องน้ำสาธารณะตามที่กำหนดในตารางแผนงานของเทศบาล โดยเจ้าหน้าที่ให้ข้อมูลว่า เนื่องจากต้องหาพื้นที่ และใช้บุคลากรในการดูแลรักษาทำความสะอาด อีกทั้ง ยังมีห้องน้ำของร้านค้าต่าง ๆ ที่ให้บริการนักท่องเที่ยว ดังนั้น จึงจัดทำในบริเวณพื้นที่ใกล้สำนักงานเทศบาลก่อน

4. การจัดถังขยะชุมชน ในตารางแผนงานต้องการทำถังขยะที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชนด้านเกวียน แต่การสำรวจพบว่า เป็นถังขยะพลาสติกแบบเคลื่อนย้ายได้ วางเป็นจุด ๆ ตามแนวถนน และมีได้ทำเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนตามที่ระบุ

5. การจัดที่พักริมทาง ในตารางแผนงาน ประกอบด้วย การสร้างที่พักริมทางเข้าหมู่บ้าน ที่พักริมทางเดินในหมู่บ้านและระหว่างหมู่บ้าน จากการสำรวจพบว่า ที่พักริมทางเข้าหมู่บ้าน

เป็นของเดิมที่มีอยู่ และได้ปรับปรุงแต่อย่างใด โดยเป็นศาลาริมทางแบบมาตรฐานของกรมทางหลวง ส่วนที่พักริมทางเดินในหมู่บ้านได้จัดทำขึ้นใหม่ มีลักษณะเป็นม้านั่งไม้ และมีเสารูปล้อเกวียนทำเป็นทรงร่ม

6. การพัฒนาสถานที่ท่องเที่ยว แผนงานย่อย ประกอบด้วย การปรับปรุงระหัดวิดน้ำ ปรับปรุงถนนเลาะริมแม่น้ำมูล และเตรียมครัวเรือนสาธิตเครื่องปั้นดินเผา มีรายละเอียดดังนี้

1) การปรับปรุงระหัดวิดน้ำ จากการศึกษาพบว่า แต่เดิมริมแม่น้ำมูลมีระหัดวิดน้ำหรือ “ระหัดผ่นน้ำ” ขนาดใหญ่หลายแห่ง เพื่อนำน้ำเข้าพื้นที่เกษตรกรรม แต่ปัจจุบันภูมิปัญญาดังกล่าวที่เคยอยู่คู่กับชุมชนค่อย ๆ สูญหายไปจนเหลือเพียงแห่งเดียว ด้วยคุณค่าที่ควรอนุรักษ์จึงมีแผนสนับสนุนปรับปรุง โดยปัจจุบันทราบว่า ระหัดผ่นน้ำดังกล่าวยังอยู่ในสภาพที่ใช้การได้

2) การปรับปรุงถนนเลาะริมแม่น้ำมูล จากการสำรวจในปัจจุบัน พบว่า ไม่มีการดำเนินงานตามแผน

3) การจัดครัวเรือนสาธิตเครื่องปั้นดินเผา ตามแผนงานในระยะแรกกำหนดให้มีครัวเรือนสาธิตจำนวน 5 ครัวเรือน ในบริเวณพื้นที่หมู่ 7 จากนั้น จึงจะขยายผลไปยังพื้นที่หมู่ 1 2 3 และ 8 ปัจจุบันพบว่า มีการดำเนินการแล้ว 5 หลังโดยหน้าบ้านมีป้ายขนาดใหญ่ตั้งชื่อตามผลิตภัณฑ์เด่นที่ครัวเรือนดังกล่าวผลิตจำหน่าย ได้แก่ บ้านนกงู บ้านกระดาง บ้านปลา บ้านโคมไฟ และบ้านหอย โดยแต่ละครัวเรือนนักท่องเที่ยวสามารถเข้าไปขอเยี่ยมชมกระบวนการผลิตได้

7. การพัฒนาศูนย์การเรียนรู้และลานกิจกรรม แผนงานย่อยมีรายละเอียดดังนี้

1) อาคารศูนย์การเรียนรู้ เป็นสถานที่จัดให้มีขึ้น ตามงบประมาณของกรมพัฒนาชุมชนให้เงินงบประมาณเบื้องต้น 600,000 บาท ในการปรับปรุงตกแต่งอาคารกองช่างเดิมของเทศบาลให้เป็นศูนย์การเรียนรู้เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน เพื่อจัดแสดงตำนานเครื่องปั้นดินเผา ในอดีตและปัจจุบัน มีห้องบรรยายสรุปแก่คณะดูงาน จากการสอบถามเจ้าหน้าที่พบว่า อาคารดังกล่าวดูแลรับผิดชอบโดยเทศบาลตำบลด่านเกวียน โดยได้งบประมาณอุดหนุนจากกองสวัสดิการสังคมมาใช้บางส่วน อีกส่วนมาจากรายได้เล็ก ๆ น้อย ๆ โดยการขายสินค้าที่ระลึกแก่ผู้เข้าชม การให้บริการจะเปิดรับเฉพาะคณะศึกษาดูงานที่ติดต่อไว้ล่วงหน้าในวันเวลาราชการเท่านั้น

2) ลานกิจกรรม (main village plaza) จากการสำรวจพบว่า บริเวณของลานกิจกรรม ประกอบไปด้วย ลานโล่ง (สนามหญ้า) ห้องน้ำสาธารณะ ชุมชายของ 2 ชุม และอาคารภูมิสัญลักษณ์ (landmark) ซึ่งพื้นที่ดังกล่าว ได้งบประมาณจากสำนักงานพัฒนาการท่องเที่ยว และดำเนินการดูแลโดยเทศบาล

8. การจัดชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้าน ปัจจุบันสำรวจพบ 2 แห่ง บริเวณถนนสุขาภิบาล 5 เป็นถนนเข้าสู่ย่านชุมชนหมู่ 7 การสร้างชุมประตู่ทางเข้าดังกล่าวเป็นเสมือน "community gateway" ที่คร่อมถนนทำหน้าที่เป็นป้ายขนาดใหญ่ เพื่อให้นักเดินทางท่องเที่ยวสังเกตเห็นเส้นทางที่จะใช้เข้าไปเยี่ยมเยือนพื้นที่กิจกรรมภายในชุมชน

ตารางที่ 4.9

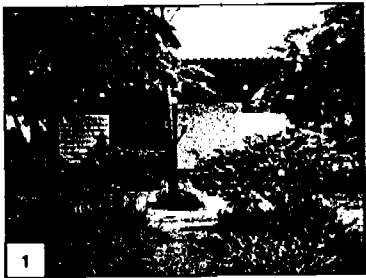
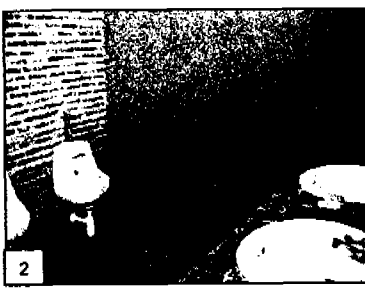
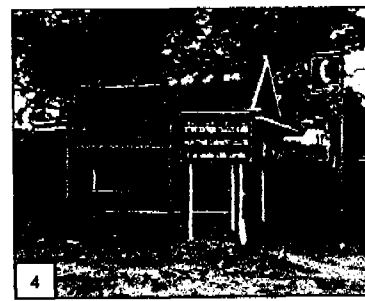
องค์ประกอบกายภาพด้านสถานที่ โครงสร้างพื้นฐาน สภาพภูมิทัศน์

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
การสร้างถนนและทางเท้า	- ทุกสายทำถนนและทางเท้า	หมู่ 7
	- ถนนคนเดินชมกิจกรรมในหมู่บ้าน	หมู่ 7
การปลูกต้นไม้ริมทาง	- ปลูกต้นไม้ประดับสวยงามริมทาง/บริเวณบ้าน	หมู่ 1 2 3 7 และ 8
ภาพจากการสำรวจ		
 		การสร้างถนนและทางเท้า ภาพที่ 1 ถนนและทางเท้าในชุมชน ภาพที่ 2 บริเวณถนนคนเดินชมกิจกรรมในหมู่บ้าน
 		การปลูกต้นไม้ริมทาง ภาพที่ 3 การ ปลูกต้นไม้ในกระถางดินเผาบนทางเท้า ภาพที่ 4 การปลูกไม้พุ่มบริเวณถนนเลียบคลองชลประทาน

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

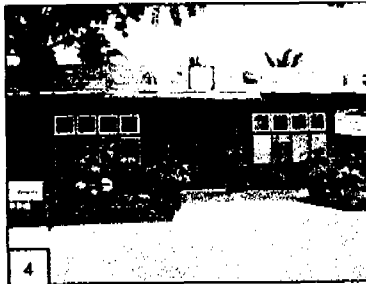
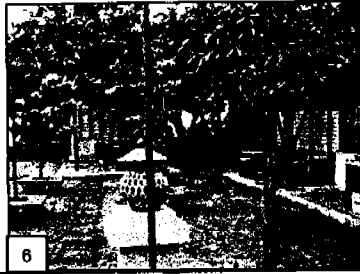
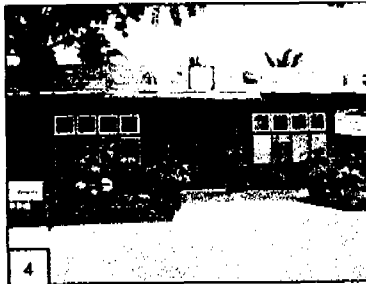
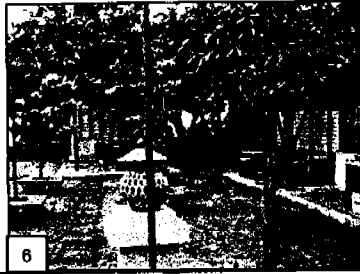
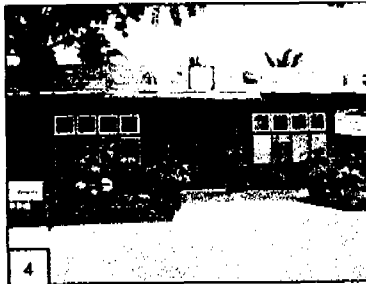
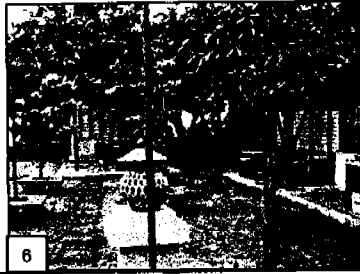
แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
การจัดห้องน้ำชุมชน	- สร้างห้องน้ำสำหรับนักท่องเที่ยวและผู้พิการ	หมู่ 3 และ หมู่ 7
การจัดที่พักริมทาง	- สร้างที่พักริมทางเข้าหมู่บ้าน	หมู่ 1 2 3 7 และ 8
	- สร้างที่พักริมทางเดินภายในหมู่บ้าน	หมู่ 1 2 3 7 และ 8

ภาพจากการสำรวจ

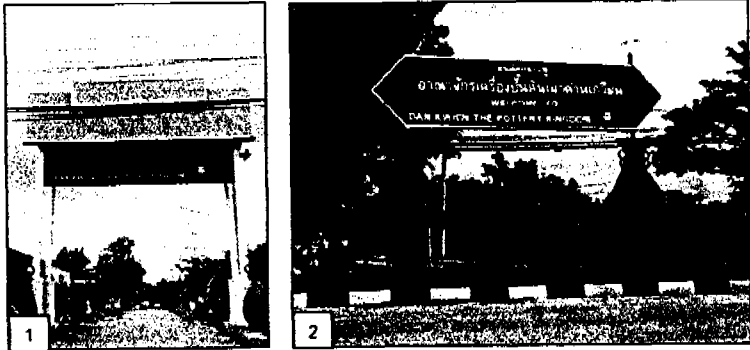
 		การจัดห้องน้ำชุมชน
 		ภาพที่ 1 ห้องน้ำชุมชนบริเวณลานกิจกรรม ภาพที่ 2 ห้องน้ำชุมชนในศูนย์การเรียนรู้
 		การจัดที่พักริมทาง ภาพที่ 3 และ 4 สถานที่พักริมทางเข้าหมู่บ้าน เป็นของเดิมที่มีได้ปรับปรุง ภาพที่ 5 และ 6 ที่พักริมทางเดินภายในหมู่บ้าน บริเวณหมู่ 7 จัดสร้างขึ้นใหม่

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
สถานที่ท่องเที่ยว	- เตรียมครัวเรือนต้นแบบ (สาธิต) เครื่องปั้นดินเผาในชุมชนหมู่ 7 และขยายผลไป หมู่ 1 2 3 และ 8	5 ครัวเรือน
ศูนย์การเรียนรู้ และลานกิจกรรม	- ปรับปรุงศูนย์เรียนรู้เครื่องปั้นดินเผาด่านเกวียน	1 แห่ง
	- สร้างลานกิจกรรม	1 แห่ง

ภาพจากการสำรวจ	
 1 2 สถานที่ท่องเที่ยว ภาพที่ 1 ลักษณะป้าย ของครัวเรือนต้นแบบ (สาธิต) ภาพที่ 2 วิถีชีวิตการทำเครื่องปั้นดินเผา บริเวณบ้านเรือนในย่านชุมชน <tr><td> 3 4 5 6 ศูนย์การเรียนรู้ และลานกิจกรรม ภาพที่ 3 และ 4 บริเวณด้านหน้าอาคารศูนย์การเรียนรู้ ภาพที่ 5 และ 6 บริเวณลานกิจกรรม </td></tr>	 3 4 5 6 ศูนย์การเรียนรู้ และลานกิจกรรม ภาพที่ 3 และ 4 บริเวณด้านหน้าอาคารศูนย์การเรียนรู้ ภาพที่ 5 และ 6 บริเวณลานกิจกรรม
 3 4 5 6 ศูนย์การเรียนรู้ และลานกิจกรรม ภาพที่ 3 และ 4 บริเวณด้านหน้าอาคารศูนย์การเรียนรู้ ภาพที่ 5 และ 6 บริเวณลานกิจกรรม	

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
ชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้าน	- สร้างชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้าน OTOP ต้นแบบ	1 แห่ง
ภาพจากการสำรวจ		
		ชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้าน ภาพที่ 1 และ 2 ชุมประตู่ทางเข้าหมู่บ้าน โอท็อปต้นแบบ และหมู่บ้าน ท่องเที่ยวชุมชนด่านเกวียน

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

4.5.5 องค์ประกอบด้านการประชาสัมพันธ์

การพัฒนาทางกายภาพที่แทรกอยู่ในองค์ประกอบด้านประชาสัมพันธ์มีหลายแผนงาน ได้แก่ การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ การจัดทำสถานที่เป็นสัญลักษณ์ของชุมชนด่านเกวียน การจัดสวนหย่อมเกาะกลางถนน การจัดทำป้ายหมู่บ้านโอท็อป การจัดทำป้ายทางหลวง และการจัดทำป้ายภายในชุมชน เป็นต้น โดยมีรายละเอียดดังนี้

1. การจัดทำป้ายประชาสัมพันธ์ขนาดใหญ่ ตารางแผนงานของเทศบาลระบุรีให้จัดทำป้ายคัทเอ้าท์ประชาสัมพันธ์เครื่องบินดินเผา ชุมชนบ้านด่านเกวียน 4 แห่ง แต่ปัจจุบันจากการสำรวจยังไม่พบการดำเนินการ ดังกล่าว

2. การจัดทำสถานที่เป็นสัญลักษณ์ สถานที่ดังกล่าวคือภูมิสัญลักษณ์ (land mark) ที่สร้างเป็นอาคารรูปทรงอุโมงค์เตาเผา ตั้งอยู่ภายในพื้นที่ลานกิจกรรม มีชื่อเรียกว่า “เตาหลอมใจ” ภายในอุโมงค์ดังกล่าว จัดแสดงเนื้อหาประวัติการก่อตั้งหมู่บ้านโอท็อปชุมชนด่านเกวียน และข้อมูลเชื่อมโยงหมู่บ้านโอท็อปแห่งอื่น ๆ

3. การจัดสวนหย่อมเกาะกลางถนน ในตารางแผนงานของเทศบาลระบุรีให้จัดสวนหย่อมบนเกาะกลางถนนบริเวณทางหลวงสาย 224 (ราชสีมา-โชคชัย) ช่วงทางเข้าชุมชนด่าน

เกวียน และบริเวณสี่แยกโชคชัย แต่ปัจจุบันจากการสำรวจยังไม่พบการดำเนินการดังกล่าว นอกจากพบต้นสาธร ซึ่งเป็นพันธุ์ไม้ประจำจังหวัดที่กรมทางหลวงเป็นผู้นำมาปลูกเอาไว้ก่อนที่จะมีแผนงานดังกล่าว

4. การจัดทำป้ายหมู่บ้านโอท็อป การจัดทำป้ายหมู่บ้านโอท็อปปัจจุบันมี 2 แห่ง อยู่ริมถนนทางหลวงสาย 224 ช่วงก่อนถึงหมู่ 3 และหมู่ 7 ซึ่งอยู่บริเวณทางทิศเหนือ และทิศใต้ของชุมชน ตามเส้นทางดังกล่าว ช่วยให้ผู้สัญจรทราบถึงการเข้าสู่เขตพื้นที่หมู่บ้านโอท็อป ชุมชนด้านเกวียน

5. การจัดทำป้ายทางหลวง การจัดทำป้ายทางหลวงเข้าสู่หมู่บ้านท่องเที่ยว จากการสำรวจในปัจจุบัน พบว่า มีการติดตั้งและดำเนินงานตามแผน

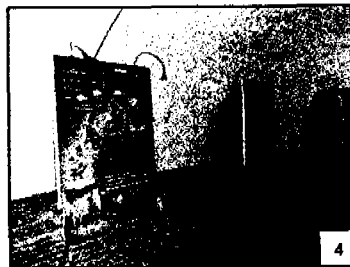
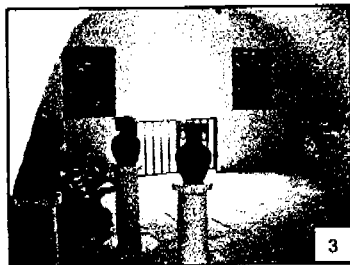
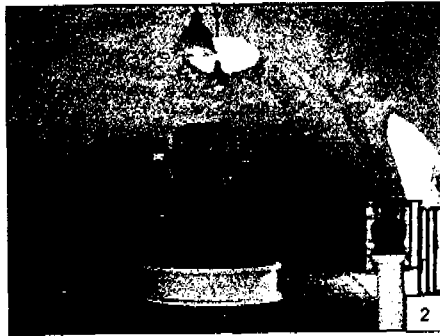
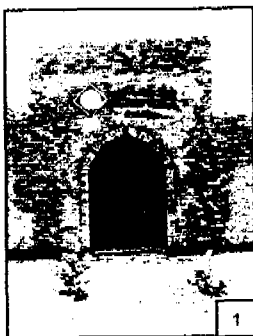
6. การจัดทำป้ายภายในชุมชน การสำรวจพบว่า มีป้ายชนิดต่าง ๆ ในชุมชน ได้แก่ ป้ายชื่อถนน ป้ายชื่อหมู่บ้าน และซุ้มแผนที่ของชุมชนกระจายตามจุดต่าง ๆ ทั่วชุมชน ซึ่งป้ายเหล่านี้ช่วยให้นักท่องเที่ยวรู้สถานที่ และตำแหน่งของตนเองเมื่อเข้ามาในชุมชน

ตารางที่ 4.10

องค์ประกอบกายภาพด้านการประชาสัมพันธ์

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
จัดทำสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ ชุมชนด้านเกวียน	- สร้างจุดสถานที่สัญลักษณ์ด้านเกวียน (landmark)	1 แห่ง

ภาพจากการสำรวจ

จัดทำสถานที่ที่เป็นสัญลักษณ์ชุมชนบ้านด้านเกวียน

ภาพที่ 1-4

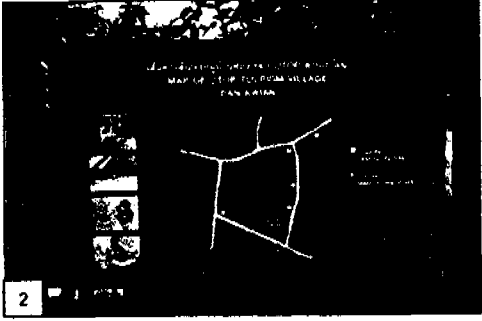
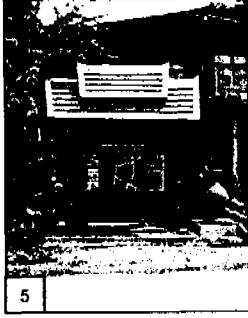
ภูมิสัญลักษณ์ (landmark) เป็นอาคาร รูปทรงเตาเผา มีชื่อเรียกว่า “เตาหลอมใจ” ตั้งอยู่ในลานกิจกรรม ภายในอุโมงค์ดังกล่าวจัดแสดงเนื้อหาประวัติความเป็นมาของชุมชน ประวัติการก่อตั้งหมู่บ้านโอท็อปชุมชนด้านเกวียนและข้อมูลเชื่อมโยงหมู่บ้านท่องเที่ยวแห่งอื่น ๆ

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
จัดทำป้ายหมู่บ้านโอท็อป	- จัดทำป้ายหมู่บ้านโอท็อป บนถนนราชสีมา-โชคชัย ช่วงก่อนถึงบริเวณพื้นที่หมู่ 3 และหมู่ 7	2 แห่ง
ภาพจากการสำรวจ		
	จัดทำป้ายหมู่บ้านโอท็อป	
	ภาพที่ 1 ป้ายหมู่บ้านหนองเตี่ยวโอ ทางทิศเหนือก่อนเข้าสู่เขต ชุมชน บริเวณริมทางหลวง	
	จัดทำป้ายทางหลวง	
	ภาพที่ 2 ป้ายทางหลวงบอกตำแหน่ง ที่ตั้งของชุมชน เครื่องปั้นดินเผา	

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
จัดทำป้ายภายในชุมชน	- จัดทำป้ายต่าง ๆ ในชุมชน / จัดทำแผนที่ภายในชุมชน	หมู่ 1 2 3 7 และ 8
ภาพจากการสำรวจ		
 		การจัดทำป้ายภายในชุมชน
  		ภาพที่ 1 ป้ายชื่อถนนในชุมชน ภาพที่ 2-5 ชุมชนที่ตามบริเวณต่าง ๆ ในชุมชน

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

4.5.6 องค์ประกอบด้านการบริการ

การพัฒนาทางกายภาพที่แทรกอยู่ในองค์ประกอบด้านการบริการ ได้แก่ แผนงานด้านบ้านพักเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน (home stay) การจัดสวนพักผ่อนและออกกำลังกาย และการจัดศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารเพื่อการท่องเที่ยว โดยรายละเอียดของแต่ละแผนงานมีดังนี้

1. ด้านบ้านพักเรียนรู้วิถีชีวิตชุมชน (home stay) คือ โครงการที่ต้องการให้ชุมชนได้ต้อนรับนักท่องเที่ยวที่ประสงค์จะค้างคืน จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ทราบว่า มีผู้ที่ร่วมโครงการจะขึ้นทะเบียนบ้านพักกับทางเทศบาล การบริการที่มีให้ คือ ที่นอนต้องสะอาดเรียบร้อย รวมอาหาร 1 มื้อ ค่าบริการคนละ 300 บาทต่อคืน (ชาวต่างชาติคนละ 400 บาท) จากการสำรวจพบว่า ลักษณะภายนอกจะไม่สามารถสังเกตได้ว่า บ้านเรือนหลังใดให้บริการที่พัก ผู้ที่ประสงค์จะพักแรมสามารถ

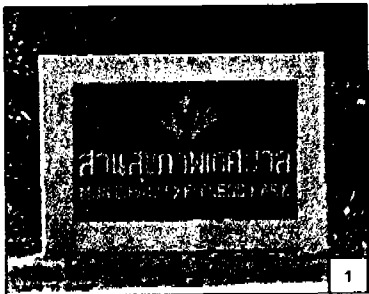
ทราบว่า คริวเรือนใดให้บริการต้องติดต่อสอบถามข้อมูลจากเจ้าหน้าที่เทศบาล

2. การจัดสวนพักผ่อนและออกกำลังกาย จากการสำรวจพบว่า เดิมชุมชนมีสวนสุขภาพอยู่แล้ว 1 แห่งบริเวณถนนราชพัสดุ ภายในประกอบด้วย ศาลาพักผ่อน ห้องเก็บของ สนามเด็กเล่น ห้องน้ำ และสนามกีฬาบาสเกตบอล แต่สถานที่ดังกล่าวอยู่แยกตัวออกมาห่างจากชุมชนทางทิศตะวันออก ส่วนการจัดสวนหย่อมสำหรับพักผ่อน และออกกำลังกายตามจุดต่าง ๆ ในชุมชนยังไม่พบการดำเนินการ

3. การจัดศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารเพื่อการท่องเที่ยว ในแผนงานต้องการให้มีศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารเพื่อการท่องเที่ยวในพื้นที่หมู่ 1 3 และ 7 จากการสำรวจไม่พบการดำเนินงานดังกล่าว ที่จริงแล้วแต่เดิมชุมชนด้านเกวียนเคยมีศูนย์ข่าวสารการท่องเที่ยวบริเวณริมทางหลวง ดำเนินการโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท.) บนพื้นที่ของเอกชน แต่ไม่ประสบความสำเร็จจึงปิดตัวไป พบแต่อาคารที่ถูกทิ้งร้างในปัจจุบัน

ตารางที่ 4.11

องค์ประกอบกายภาพด้านการบริการ

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
จัดทำสวนพักผ่อนและออกกำลังกาย	- สร้างซุ้มพักผ่อนเป็นระยะ - จัดสวนหย่อมตามจุดต่าง ๆ	หมู่ 1 2 3 7 8
ภาพจากการสำรวจ		
 		สวนพักผ่อนและออกกำลังกาย ภาพที่ 1 และ 2 สวนสุขภาพเทศบาล เป็นสวนสาธารณะที่มีอยู่ก่อนการพัฒนาหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบภายในประกอบด้วยศาลาพักผ่อน ห้องเก็บของ สนามเด็กเล่น ห้องน้ำ และสนามกีฬาบาสเกตบอล

ตารางที่ 4.11 (ต่อ)

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
ศูนย์บริการ	- ข้อมูลข่าวสารเพื่อการท่องเที่ยว	หมู่ 1 3 และ 7
ภาพจากการสำรวจ		
		ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารเพื่อการท่องเที่ยว ภาพที่ 3 ศูนย์บริการข้อมูลข่าวสารเพื่อการท่องเที่ยวบริเวณพื้นที่หมู่ 3 ซึ่งมีอยู่ก่อนการพัฒนาหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ แต่ปัจจุบันถูกทิ้งร้าง ยังไม่มีแผนในการฟื้นฟูเพราะอยู่บนพื้นที่ของเอกชนที่การพัฒนาจะต้องได้รับอนุญาต

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

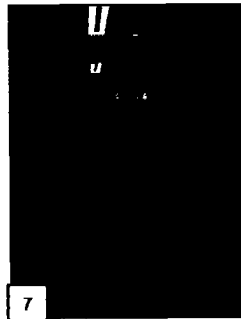
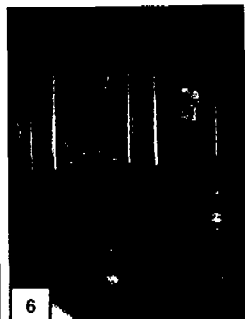
4.5.7 องค์ประกอบด้านการแสดง

ประกอบด้วยแผนงานการจัดเนื้อหา และกิจกรรมภายในศูนย์การเรียนรู้ ได้แก่ การแสดงวิถีชีวิตชุมชนด้านเกวียน การแสดงสินค้าโอท็อปจากตัวแทนร้านต่าง ๆ การแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก และการจัดหาผู้ดูแลรักษาศูนย์ จากการสำรวจ พบว่า มีเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลศูนย์การเรียนรู้ คือ นักพัฒนาชุมชน และนักพัฒนาการท่องเที่ยว โดยการจัดแสดงภายในอาคารแบ่งเป็น 4 ห้องเดินทะลุต่อเนื่องกัน ภายในมีการจัดเนื้อหาตามที่กล่าวมาโดยใช้สื่อต่าง ๆ เป็นแผ่นป้ายบอกเล่าเรื่องราว ภาพถ่าย ผลิตภัณฑ์ และการฉายวีดิทัศน์ การสังเกตพบว่าการแสดงสินค้าโอท็อป จากตัวแทนร้านต่าง ๆ มีเพียงแต่ผลิตภัณฑ์ที่รวบรวมมาไว้เพียงบางส่วน และมีได้บอกผู้ผลิต นอกจากนี้ อาคารเปิดเฉพาะคณะครูงานที่ติดต่อมายังเทศบาล ซึ่งเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลมีภาระกิจราชการอย่างอื่นด้วย จึงไม่สามารถเปิดประจำ ดังนั้น คนในท้องถิ่นและนักท่องเที่ยวสัญจรทั่วไปจึงไม่มีโอกาสได้เข้าชมโดยสะดวก

ตารางที่ 4.12
องค์ประกอบกายภาพด้านการแสดง

แผนงาน	รายละเอียด	พื้นที่ / เป้าหมาย
1) ศูนย์การเรียนรู้วิถีชีวิต ชุมชนเครื่องปั้นดินเผา ด่านเกวียน	- ศูนย์การเรียนรู้ ศูนย์แสดงวิถีชีวิต และศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมชุมชนด่านเกวียน (แสดงวิถีชีวิต สินค้าโอท็อป ศิลปะวัฒนธรรมพื้นบ้าน จำหน่ายผลิตภัณฑ์ของที่ระลึก และจัดหาผู้ดูแลรักษาศูนย์)	-

ภาพจากการสำรวจ

ศูนย์การเรียนรู้

ภาพที่ 1 และ 2

ส่วนต้อนรับ ประกอบการ
จัดแสดงป้ายแผนที่หมู่บ้าน
โอท็อปต้นแบบ ป้ายแสดงผล
งานผลิตภัณฑ์โอท็อป รูปปั้น
จำลองวิถีชีวิต โต๊ะต้อนรับและ
จำหน่ายของที่ระลึก

ภาพที่ 3 และ 5

ห้องแสดงตัวอย่างผลิต
ภัณฑ์ รวบรวมผลิตภัณฑ์เครื่อง
ปั้นดินเผาชนิดต่างๆ ของชุมชน

ภาพที่ 4

ห้องฉายวีดิทัศน์ ผู้เข้าชม
ได้ประมาณ 50 คน ใช้จัดแสดง
สารคดี ความเป็นมาของ
ผลิตภัณฑ์ชุมชนด่านเกวียน

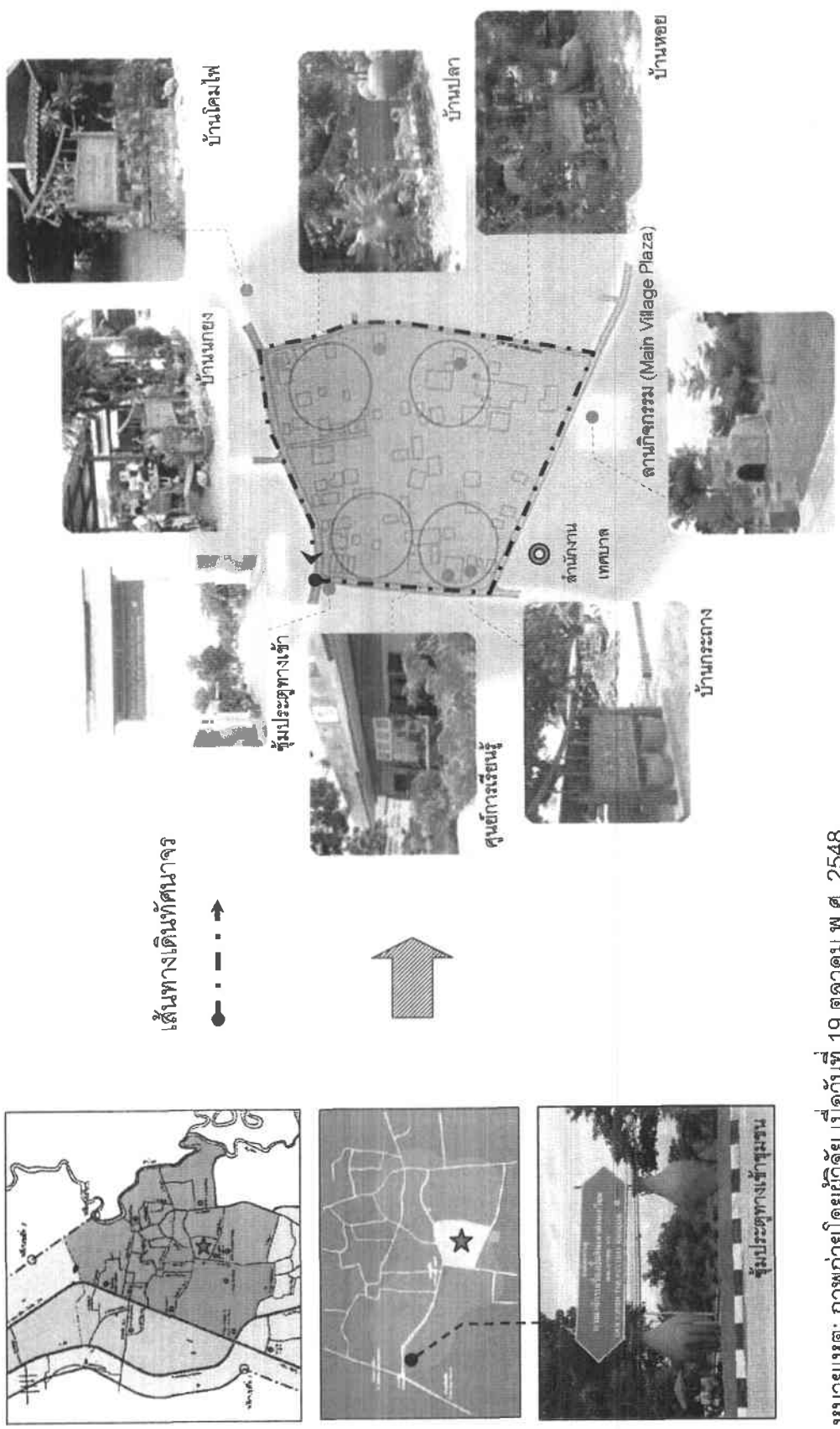
ภาพที่ 6 และ 7

ห้องแสดงประวัติศิลปินช่าง
ปั้นพร้อมผลงานของแต่ละคน
และแสดงรูปทรงจำลองของ
เตาเผา

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

ภาพที่ 4.14

แหล่งครัวเรือนสาธิต ศูนย์การเรียนรู้ และลานกิจกรรม บริเวณหมู่ 7

หมายเหตุ: ภาพถ่ายโดยผู้วิจัย เมื่อวันที่ 19 ตุลาคม พ.ศ. 2548.

4.6 ปัญหาการพัฒนาองค์ประกอบทางกายภาพ ตามแผนงานโครงการจัดตั้ง

หมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ ชุมชนด้านเกวียน

ปัญหาในการพัฒนาองค์ประกอบทางกายภาพ ตามแผนงานโครงการจัดตั้งหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ ชุมชนด้านเกวียน เป็นการสรุปข้อมูลจากการสำรวจและสัมภาษณ์ ตามตัวแปรที่เป็นองค์ประกอบการดำเนินงานหลัก 7 ด้าน คือ ด้านชุมชน ด้านผลิตภัณฑ์ ด้านการคมนาคม ด้านสถานที่ ด้านโครงสร้างพื้นฐาน ด้านสภาพภูมิทัศน์ ด้านการบริการ ด้านศิลปะการแสดง และด้านการประชาสัมพันธ์ ซึ่งค้นพบปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานที่สำคัญ ดังนี้

4.6.1 ด้านชุมชน

ขาดการจัดระเบียบชุมชน โดยพบว่า มีปัญหาการจัดเก็บกองดิน กองหิน ที่เป็นวัตถุดิบในการทำเครื่องปั้นดินเผาของครัวเรือน บางแห่งกองไว้ในที่โล่งชดริมถนนในย่านชุมชนทำให้มองไม่เป็นระเบียบ นอกจากนี้พบว่าชุมชนมีปัญหาการวางสินค้าล้นพื้นที่ทางเท้า ซึ่งทำให้ผู้เดินเท้าสัญจรไม่ได้รับความสะดวก ซึ่งในแผนงานยังไม่มีการจัดระเบียบ

4.6.2 ด้านผลิตภัณฑ์

ขาดสถานที่และองค์กรในการส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ โดยพบว่า ชุมชนมีแผนงานส่งเสริมและพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น การพัฒนาศึกษาวิจัยวัตถุดิบ เชื้อเพลิง การพัฒนามาตรฐานผลิตภัณฑ์ และการให้ความรู้เชิงบริหารจัดการ เป็นต้น แต่แผนงานเหล่านี้ ยังไม่มีสถานที่สำหรับดำเนินการกิจกรรมที่เป็นหลักแหล่ง อีกทั้งชุมชนมีการรวมกลุ่มไม่เข้มแข็งจึงไม่เกิดการจัดตั้งสถาบันหรือองค์กรชุมชนที่ช่วยส่งเสริมต่อยอดพัฒนาผลิตภัณฑ์ของตนเอง

4.6.3 ด้านการคมนาคม

พบว่า แผนงานการจัดรถบริการในชุมชนยังไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากหน่วยงานเทศบาลมีงบประมาณจำกัด เกรงว่าจะมีอุปสรรคในด้านค่าใช้จ่ายในการจัดซื้อยานพาหนะ ค่าจ้างบุคลากร และค่าดูแลรักษาที่จะเกิดขึ้นตามมา จึงยังไม่มี การตัดสินใจดำเนินการตามแผนงานดังกล่าว ส่วนปัญหาด้านสถานที่จอดรถในย่านชุมชน มีการแก้ปัญหา โดยการให้รถโดยสารขนาดใหญ่สามารถจอดในสถานที่ราชการ

4.6.4 ด้านสถานที่ โครงสร้างพื้นฐานและสภาพภูมิทัศน์

1. การจัดภูมิทัศน์หลายอย่างมีรูปแบบชั่วคราวและไม่ยั่งยืน เช่น การภาชนะดินเผาที่ชำรุดชิ้นเล็ก ๆ มาวางเรียงรายตามแนวถนนเข้าชุมชน เพื่อสร้างบรรยากาศที่เป็นเอกลักษณ์ แต่กลายเป็นแหล่งเพาะยุงหรือที่อยู่ของสัตว์มีพิษต่าง ๆ หรือ การปลูกไม้พุ่มในกระถางดินเผาขนาดใหญ่และจัดวางบนทางเท้า ก่อปัญหาเบียดเนื้อที่ทางเท้า รากไม้ดันกระถางแตกชำรุดเสียหายง่าย และต้นไม้ที่ปลูกไม่สามารถให้ร่มเงา

2. ขาดการบริหารจัดการพื้นที่ในหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบอย่างทั่วถึง โดยพบว่า แผนงานให้การสนับสนุนกิจกรรม และพัฒนาสถานที่กระจุกตัวอยู่เฉพาะบริเวณหมู่ 7 โดยมีได้กระจายไปยังพื้นที่ส่วนอื่น ๆ (หมู่ 1 2 3 และ 8) เท่าที่ควร ซึ่งพื้นที่ส่วนอื่นของชุมชน พบเพียงการติดตั้งซุ้มแผนที่ริมทางเท่านั้น

3. ปัญหาการประสานงานและร่วมมือ โดยพบว่า องค์ประกอบบางอย่างไม่สามารถดำเนินการได้ เนื่องจากเป็นสถานที่ในความดูแลของเอกชน หรือองค์กรนอกชุมชน เช่น การปรับปรุงที่พักริมทางเข้าหมู่บ้าน ซึ่งเป็นพื้นที่ของกรมทางหลวง สภาพในปัจจุบันเป็นของเดิมที่สร้างตามแบบมาตรฐานทั่วประเทศ ยังขาดเอกลักษณ์และขาดไฟส่องสว่างในตอนกลางคืน แต่ไม่สามารถปรับปรุงได้เนื่องจากต้องได้รับอนุญาตจากเป็นเจ้าของพื้นที่และชุมชนต้องจัดหางบประมาณในการก่อสร้างเอง หรือการฟื้นฟูศูนย์ข้อมูลข่าวสารการท่องเที่ยวที่เดิมเคยใช้พื้นที่เอกชน แต่เมื่ออาคารยุติกิจการและร้างไปปัจจุบันเจ้าของพื้นที่ไม่อนุญาตให้กลับมาดำเนินการปรับปรุง

4. การจัดครัวเรือนสาธิตไม่เป็นไปตามเป้าหมาย โดยพบว่า ป้ายของครัวเรือนสาธิตทั้ง 5 แห่งมิได้สื่อถึงกิจกรรมภายในหรืออธิบายให้นักท่องเที่ยวทราบว่าสถานที่ดังกล่าวเป็นครัวเรือนสาธิตที่สามารถเข้าชมได้ อีกทั้งมิได้มีการกำหนดกิจกรรมให้ชัดเจน เช่น การจัดหลักสูตรหรือโปรแกรมให้นักท่องเที่ยวสามารถมีส่วนร่วม นักท่องเที่ยวจึงได้เพียงสังเกตดู ไม่มั่นใจว่าสามารถเข้าไปในพื้นที่ส่วนบุคคลนั้นได้หรือไม่ และควรปฏิบัติตัวอย่างไร

5. ลานกิจกรรมและถนนคนเดินขาดกิจกรรมในพื้นที่ โดยพบว่า ไม่มีการจัดกิจกรรมในพื้นที่อย่างต่อเนื่องทำให้เงียบเหงาขาดชีวิตชีวา โดยจะมีกิจกรรมเฉพาะเมื่อมีช่วงจัดงานเทศกาลหรือประเพณีเท่านั้น ทำให้เวลาปกติไม่เกิดการใช้งานจากทั้งผู้อยู่อาศัยในชุมชนและนักท่องเที่ยว

6. ศูนย์การเรียนรู้ไม่สามารถใช้งานได้อย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจากปัญหาในหลายองค์ประกอบคือ

1) ปัญหาเชิงนโยบาย พบว่า ปัจจุบันศูนย์การเรียนรู้ถูกกำหนดเป็นเพียงแหล่งนำเสนอข้อมูลข่าวสารสำหรับคนภายนอกชุมชนที่เข้ามาในลักษณะการศึกษาดูงานโครงการหมู่บ้านโอท็อปต้นแบบ มิได้มีบทบาทเป็นแหล่งส่งเสริมการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ของคนในชุมชน

2) ปัญหาการจัดหาผู้ดูแล พบว่า ปัจจุบันการบริหารอาคารเป็นหน้าที่รับผิดชอบของสำนักงานเทศบาลที่มอบหมายให้เจ้าหน้าที่ราชการ เช่น นักพัฒนาชุมชนและนักพัฒนาการท่องเที่ยวเป็นผู้ดูแล ซึ่งไม่สามารถอยู่ประจำเต็มเวลาได้เนื่องจากมีหน้าที่ราชการด้านอื่น ๆ ทำให้อาคารเปิดใช้งานเมื่อมีการติดต่อล่วงหน้าเท่านั้น

3) ปัญหาด้านค่าดูแลรักษา พบว่า แม้ว่าศูนย์การเรียนรู้ทำหน้าที่เป็นแหล่งศึกษาดูงานเพียงอย่างเดียว แต่ก็มีผู้ติดต่อขอเข้ามาดูงานเป็นจำนวนมาก ตั้งแต่ครั้งละ 40-500 คนต่อวัน ปริมาณการติดต่อขอศึกษาดูงานดังกล่าว เกิดจากนโยบายรัฐส่งเสริมให้เป็นสถานศึกษาเพื่อให้ชุมชนอื่น ๆ ได้เรียนรู้ และพัฒนาหมู่บ้านโอท็อปของตนเอง คาดว่าเมื่อมีการขยายผลหมู่บ้านโอท็อป ต้นแบบ ในทุก ๆ จังหวัดแล้ว กลุ่มศึกษาดูงานจะลดลง และทำให้ปริมาณใช้งานลดลง ปัจจุบันการเปิดบริการก่อให้เกิดค่าใช้จ่ายประมาณเดือนละ 35,000 บาท ซึ่งประสบปัญหาไม่สามารถสร้างรายได้ที่เพียงพอกับรายจ่าย โดยศูนย์ ฯ มีรายได้เล็กน้อยจากการขายของที่ระลึก เช่น ต่างหู กำไล สร้อย พวงกุญแจ ที่ทำจากดินเผา จึงต้องอาศัยงบประมาณอุดหนุนจากกองสวัสดิการสังคมมาใช้

4) ปัญหาขนาดพื้นที่ในอาคารมีขนาดจำกัด เนื่องจากเป็นอาคารชั้นเดียว (เนื้อที่ใช้สอยภายในประมาณ 144 ตารางเมตร) และบริเวณโดยรอบเป็นบ้านเรือนของประชาชน จึงทำให้ไม่สามารถขยายพื้นที่ได้อีก และไม่สามารถกำหนดกิจกรรมต่าง ๆ เพิ่มลงไปได้

4.6.5 ด้านการประชาสัมพันธ์

ขาดระบบสื่อความหมายที่เชื่อมโยงสถานที่ของชุมชน โดยพบว่า ระบบผังแผนที่ตามบริเวณต่าง ๆ ในชุมชนจัดแสดงเฉพาะผังส่วนย่อยของชุมชน และระบุตำแหน่งของแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาในย่านดังกล่าว โดยยังขาดข้อมูลละเอียดที่แสดงความเชื่อมโยงให้เห็นภาพรวมของพื้นที่ทั้งหมด รวมทั้งระบุสถานที่สำคัญอื่น ๆ หรือบอกข้อมูลโครงข่ายแหล่งท่องเที่ยวอื่นที่มีลักษณะกิจกรรมเกี่ยวโยงกัน

4.6.6 ด้านการบริการ

ขาดแหล่งบริการข้อมูลข่าวสารท่องเที่ยว ทำให้นักท่องเที่ยวไม่ทราบองค์ประกอบค่าบริการที่มีรองรับ เช่น แหล่งที่พักค้างแรมโฮมสเตย์

4.6.7 ด้านศิลปะการแสดง

พบว่า ในแผนงานได้กำหนดการจัดการแสดงเนื้อหาด้านวิถีชีวิต ประเพณีชุมชนและตัวอย่างสินค้าโอท็อปต่าง ๆ จำนวนหนึ่งไว้ในศูนย์การเรียนรู้ แต่สืบเนื่องจากศูนย์การเรียนรู้มิได้เปิดประจำ และพื้นที่มีขนาดเล็ก จึงทำให้มีข้อจำกัดในการเผยแพร่เรื่องราวภูมิปัญญาของชุมชน